

KRONIKA, REFERATI IN KRITIKE.

Kr. etnografski muzej v Ljubljani, njega zgodovina, delo, načrti in potrebe.

Bivši »kranjski deželni muzej Rudolfinum«, preden je postal po ujedinjenju Narodni muzej v Ljubljani, je pač že imel med drugim tudi nalogo gojiti narodopisje in zbirati narodopisni material v svojo zbirko, vendar je odločil narodopisju eno samo dvoravnico v poslopju, v katerem je tekom sto let svojega obstanka nabral nekaj blaga, s katerim pa niti narodopisni položaj Slovencev v Evropi še ni bil izčrpno prikazan. Bodisi, da se je moral muzej pod Avstrijo omejiti le na raziskavanja v okviru bivše Kranjske in ne na etnografsko zaokroženi teritorij jezikovnih meja Slovenije, bodisi da med uradniki muzeja nikoli ni bilo poklicnih etnografov — etnografska zbirka se je tako počasi zaokroževala, da je ob meji stoletja doživela ostro kritiko v Z. f. ö. V. in da se v »Slovanu« l. 1906. J. Wester jako energično zavzema za samostojen narodopisni muzej v Ljubljani, ki da bi bil velepotreben spričo bogastva našega narodopisnega materiala, ki pa da vsled napredujoče civilizacije s severa in zapada žal tako urno izumira.

Šele po ujedinjenju je bil storjen prvi korak v tej smeri. Dne 21. julija 1921 se je z reš. min. sveta in aktom min. prosvete U. Br. 1481. ustanovil v okvirju pokrajinskega muzeja v Ljubljani samostojen »Etnografski institut« in za njega šefa postavil dr. Niko Zupanič. Leta 1923. je ta institut postal samostojen »Kr. etnografski muzej v Ljubljani«, njega ravnatelj dr. Niko Zupanič. Delokrog muzeja

se je tako avtomatično mogel razširiti na etnografsko zaokroženi teritorij Slovenije v prvi, vse jugoslovanske države v drugi vrsti. V juliju l. 1924. je muzej pridobil asistenta (dr. Stanko Vurnik), po poklicu umetnostnega zgodovinarja, ki se je koj posvetil ljudski umetnosti in etnografiji in še isto leto tudi vseh del mehničnega značaja zmožnega preparatorja (Drago Vahtar).

Etnografski muzej je koj začel z delom, da nadomesti zamudo prejšnjih časov, zakaj slovensko etnografsko in ljudskoumetnostno delo je dotlej le malo napredovalo; če izvzamemo Štrekljevo delo za narodne pesmi in par bornih razprav o panjih, nošah in vezeninah ter hišah, dalje Sičeva delo na tem polju, je s tem domalega obsežno vse, kar se je dotlej storilo za etnografijo pri nas. Jasno, da nas je zunanji svet v svojih monumentalnih etnografskih delih po vsem tem tako malo ali nič upošteval, saj niti najpotrebnejših virov in podatkov ni o nas imel!

Za podlago delu si je muzej najprej nabavil strokovno knjižnico s fundamentalnimi deli svoje stroke, stopil v znanstvene in informativne stike z domačimi interesenti, in s tu- in inozemskimi institucijami s podobnim interesom ustvaril pismeno komunikacijo. Dalje je prevzel v letih 1924. in 1925. od Narodnega muzeja v last 3502 razstavna predmeta narodopisnega značaja, jih inventariziral in jim po možnosti dognal provenienco, starost itd.

in jel nakupovati nadaljne potrebne predmete za zbirko vočigled zastavljenih si, obširne naloge: ponazoriti v svoji zbirki slovenski in jugoslovanski narodni življenj v etnografskem in antropološkem ter ljudskoumetnostnem pogledu.

Naj sledi v naslednjem podrobni pregled stanja, potreb in dela etnografskega muzeja na polju posameznih delovnih panog.

1. Za proučevanje ljudske arhitekture, raziskavanje strukture vasi in naselbin ter dvorov na jezikovnem ozemlju Slovenije ter za zbiranje literarnih in zgodovinskih tozadevnih virov se je do ustanovitve etnografskega muzeja jako malo, skoro nič storilo. Etnografski muzej je prevzel od narodnega muzeja rekonstruirano gorenjsko ognjišče, rudimente gorenjske hiše in kamre ter nekaj mobilijarja s pečjo in 50 fotografij in diapozitivov hiš. Treba je bilo najprej zbrati vso literaturo o slovenski kmečki hiši, raztreseno po raznih nemških strokovnih knjigah (Z. f. A., Z. f. ö. V., Das Bauernhaus in Oe.-Ung.) in ekscerpirati maloštevilne domače vire (MMV. f. K., MHV. f. K., IMD, Carniola, ČZN, Valvasor, Hacquet itd.) in potem iti sistematično na delo za proučevanje danes ohranjenega materiala. V dveh dovoljenih, zelo kratkih studijskih potovanjih po okroglo teden dni sta ravnatelj in asistent obšla Belokrajino od Semiča in Črnomlja do Adlešičev-Podzemlja, asistent pa je o prostem času risal tlorise in fotografiral hiše in dvore po Dolenjskem in Gorenjskem. Zahvaliti se treba tu arh. prof. R. Kregarju, ki je muzeju prepustil lepo zbirko fotografij slovenskih hiš iz vseh delov Slovenije, nad 380 kosov, ki je znatno izpolnila muzejsko zbirko. Zato razpolaga muzej s približno tisočosemsto fotografijami slovenskih hiš, dvorov in

vasi. Treba se tu zahvaliti tudi prof. P. Zmitku za podarjeni načrt in model tipične bizeljske hiše. Z dosedaj nabranim materialom je mogoče pričeti studij stila in zgodovinskega razvoja slovenske ljudske arhitekture (obenem s cerkveno vred, za katero je muzej nudit mnogo materiala in podatkov konservator dr. F. Stele, za kar naj mu bo tu izrečena topla zahvala). O ljudski hiši na Slovenskem namerava muzej izdati v ugodnejših časih obširno, ilustrirano knjižno delo po vzorcu modernih čeških, ruskih in nemških izdaj. V načrtih muzeja za najbližji čas je osnovanje posebnega oddelka v zbirki, ki bo imel naslov »Ljudska arhitektura« in kjer se bodo po vzorcu večjih evropskih etnografskih muzejev zbrali vsi karakterni modeli tipov slovenskih hiš, razstavili obenem s tlorisi in narisi vred ter se vzporedili z glavnimi tipi evropske ljudske arhitekture. Taka razstava bi imela pomen prikazanja slovenske ljudske arhitekture v krogu sosednje, evropske; iz tako zasnovanega prikaza bi se čitljivo dale ponazoriti naše gradbene posebnosti in skupnosti sosedji, taka razstava bi bila visokega znanstvenega pomena ne samo za Slovenijo, nego za vso srednjeevropsko etnografijo.

Nadaljevanje tega gori opisanega dela in vpostavitve arhitekturnega oddelka pa zahteva dvojce: denarja za studijska potovanja in fotografski ter risarski material, za napravo modelov in prostora za razstavo. Glede tega prostora, ki je zaenkrat ena izmed najnujnejših potreb etnografskega muzeja, so se storili v zadnjih treh letih mnogi koraki pri pokrajinski in centralni vladi. Narodni muzej je odločno premajhen postal i sam za svoje ambicije, v njega poslopju se etnografski muzej ne more dovoljno razširiti. V

najboljšem primeru bi po sporazumu z Narodnim muzejem pridobil etnografski dvoje hodnikov za svojo razstavo. Hodnika bi bilo treba adaptirati; tozadevna postavka je že vstavljena v novi proračunski predlog za l. 1927./28. Točka budgetne dotacije, iz katere bi bilo nujno treba zidati za etnografski muzej v Ljubljani novo, posebno stavbo, pa je zaenkrat še mrtva točka, preko katere ni mogoče dalje, dokler vlada ne bo našla poti, da z višjo dotacijo bolje podpre delo etnografskega muzeja.

2. Kar se tiče prikazanja slovenskega kmečkega mobilijarja v zbirki, je etnografski muzej prevzel lepo število skrinj iz XVII. do srede XIX. stol. iz Koroške, Gorenjske, Dolenjske in Belokranjske, žal pa nobene goriško-pri-morske (le fotografije od teh si je etnografski muzej nabavil po zaslugi prof. M. Sternena). Omari hrani etnografski muzej le dve, mizo le eno (gorenjska), pet stolov in nekaj zibelk, dalje majhno zbirko kolovratov in preslic, pa lepo število izrezljanih koželi, ki se bodo, ko dobi muzej dovoljen prostor, dostojno razstavile v posebni vitrini. Kmečka figuralna plastika (bohki, martre) je slabo zastopana, treba jo bo razvojno prikazati od srednjeveških sklepnikov dalje preko renesanse v barok in »Marije Terezije rokoko«. Muzej premore lepo zbirko modelov za mali kruhek. Dal je v mavcu napraviti pozitivne in bo te z lesenimi negativni vred razstavil v nameravanem oddelku »Slovenska ljudska plastika in pohištvo ter plastična obrt«. Zraven bo lepa zbirka majolik, pičla četica namizne posode in pečnic, kotiček z železno dekorativno obrtjo: nagrobni križi — zanimiva studijska panoga zase, dalje ograje, ključavnice in svetila ter modeli orodja. Prof. K. Grebenc je mu-

zeju ponudil v nakup svojo narodopisno in ljudskometnoobrtno zbirko, ki bi znatno izpopolnila plastični oddelek. Žal je moral etnografski muzej vsled denarnih težkoč zaenkrat resignirati na ta nakup, storiti pa treba vse, da ta, v nekih ozirih popolna in urejena zbirka ostane v Ljubljani in se ne raztrese. Zopet pomanjkanje denarja torej in prostora, kakor pri točki 1.

3. Kar se tiče noš, je prevzeto število oblečenih manekinov v etnografski dvorani gotovo premajhno za pomenitev »slovenske narodne noše«. Tam stoji v eni sami vitrini deset noš: Gorenjec in Gorenjka, Ratečan in Ratečanka, Gorenjka s pečo, Nostranjka, belokranjska nevesta in Poljanka ter Bojanec in Bojanka. Pogrešamo: ziljski, mežiški tip z linško in šentviško varianto pokrival, bohinsko-rovrtarski in podkorenjsko-kranjskogorski tip, blejsko-kamnogoriško-ravdovljiški tip, dolenske variante in Belokrajino, Štajersko, Trst-okolico, Barkovlje, severno Istro, Vipavsko, Tolmin, Prekmurje. Poleg tega so mogoče rekonstrukcije srednjeveških, renesančnih in baročnih noš, ki jih ima muzej v svojem načrtu, kakor hitro bodo ostali, mlajši tipi v svojih lokalnih variantah nabavljeni in prikazani. Literatura o slovenskih nošah in zgodovina ter slike so zbrane, sčasoma se bo pripravila izdaja »Slovenskih noš«. Da odpomore etnografski muzej absolutnemu pomanjkanju ostalih jugoslovanskih noš, je dokupil vezene srbske in dalmatinske noše in nekaj vezenin, kar je deloma poceni oskrbel antikvar hodža Ali Numan iz Skoplja. Muzej je mogel urediti in fotografirati zbirko avb in peč, ki so zadostno zastopane in često lokalizirane in datirane iz konca XVIII. do konca XIX. stol. (Gorenjska, Dolenjska, Belokra-

jina do Kolpe), vendar je moral dokupiti za primero še tržaško-okoliške vezenine. Zaenkrat ima muzej od primorske noše le še slike, pogaja pa se za dvoje kostumov kakor tudi za koroške in prekmurske noše. Depoji hranijo lepo število vezenskih primerov, za katerih razstavo pa zopet ni prostora, kakor tudi ne denarja za drage ziljske in primorske noše, ki jih živih ni več, pa se ostanki hranijo v zasebnih rodbinah kot dragocenost. Etnografski muzej si je nabavil vsaj vse fotografije noš.

4. Slovensko ljudsko slikarstvo je primeroma dobro zastopano z W. Šmidovo zbirko poslikanih panjevih končnic. Depoji hranijo še mnogo tega materiala, ki se bo razstavil brž ko bo prostor. Etnografski muzej jih je tudi novih dokupil, da bo zbirka tem večja — to je posebna slovenska specialiteta, ki je povzročala pred leti na neki švicarski razstavi svetovno zanimanje. Tudi slike na steklo so se pripravile za razstavo in nanovo popravile in uredile ter dokupovale; muzej si je sestavil mapo, v katero zbira kmečke ornamente in ima lepo število fotografij votivnih in požarnih fresk. Pripravlja se o slov. ljudskem slikarstvu zgodovinsko stilistična izdaja in poseben oddelek v razstavi — ko bo denar in prostor na razpolago.

5. Eksotični oddelek (Amerika, Afrika, Azija) bi se dal primerno urediti, če bi bil prostor. Tako so razne kitajske, egiptovske in indijske kuriozitetete natrpane v treh omarah. Etnografski muzej je dokupil novih predmetov in bo uredil lasten izvenevropski narodopisni kot, v katerem se bo razstavilo še ono blago, ki radi nedostatka prostora čaka v shrambi. Potem bo poleg i zbirka egiptovske in kitajske male figuralne plastike, par noš in slikarij.

6. Zbrana je literatura; o narodni pesmi, o epičnem blagu in vražah, o kmečkem zdravstvu, zasleduje se in zbira še živeči material.

7. Za velevažno panogo ljudske glasbe se do nastopa etnografskega muzeja ni storilo prav nič. Etnografski muzej si je po vzorcu zagrebškega in beograjskega etnografskega muzeja omislil povzemni in reproduktivni fonograf in nabral nekaj desetoric pesmi na valjih, med njimi harmonski in ritmično zelo komplicirane južno-belokranjske ter dragocen primerek belokranjskega »naricanja«. Nakupile so se tudi večje zbirke zapiskov ljudskih melodij in muzeju je skoro zagotovljena i velika zbirka pesmi, ki so se zbrale svoj čas na iniciativo bivše avstrijske vlade pod predsednikom naravnega odbora dr. M. Murkom; sedaj jih hrani Glasbena Matica v Ljubljani. Etnografski muzej namerava zbrati strokoven odbor, ki bi pesmi redigiral, dopolnil in v strokovni obliki izdal.

*

Denarja in pa prostora je treba v prvi vrsti, če naj se delo etnografskega muzeja razmahne do zaželene in skrajno potrebne mere. Natrpana, nepregledna zbirka v narodopisni dvorani mora dobiti večji prostor z več oddelki. Državna dotacija je zelo majhna, giblje se med 45.000 in 50.000 Din letno, dočim dobivata zagrebški in beograjski etnografski muzej letno po par stotisoč dinarjev dotacije.

Tako pičlo odmerjena dotacija ne more znatno pospešiti muzejskega dela, saj ne zadostuje niti za nakupe predmetov za zbirko, za napravo manequinov in modelov hiš, za fotografski, fonografski in risarski material, kaj šele za drage nove steklene vitrine ali adaptacije prostorov! Kriti pa je treba iz nje tudi pisarniške in manipu-

lativne stroške, vodovod in kurjavo ter luč!

V letošnjem proračunskem predlogu za l. 1927./28. se je ravnateljstvo energično zavzelo za znatno zvišanje dotacije, sklicujoč se na vsote, ki jih prejema drugi etnografski muzeji v državi.

Velik korak naprej v etnografskem delu pri nas pomeni omogočenje lista »Etnolog«, ki mora postati matica etnografskega, antropološkega in umetnostnofolklornega dela pri nas.

*

Naj sledi v naslednjem še pregled novih pridobitev etnografskega muzeja za zbirko od l. 1924. dalje. V letu 1924. je etnografski muzej nabavil 38. številik modelov orodja in male lesene plastike iz Belokrajine, delo šolskih otrok v starosti 11—12 let, izvršeno v l. 1921. do 1924. So to kolovrati, cajnice, krošne, vozovi, tkalice, vitljeni, tralje, dvokolnice, korbačišča, sani, grablje, tukače, vrašek, trlice, pérače, raki, jarmički, brane, vretenca, tički, člov. figure... Kupljen je dalje ralican belokranjski ženski zimski kožuh z rdečo, rmeno in zeleno vezeno (Bara Kuzmič, Podbrezje 2), ki se bo razstavil z manequinom; iz Giontinijeve zapuščine je kupljen rdečesvilen gorenjski dežnik s koščeno kljuko (roko). Kupil se je usnjen, s cinom vdelan pas, sklepanec iz Cerkelj (A. Gartner) ter zlatobrokaten ženski modrček z rdečo-zeleno srebrnimi rožami in žametastimi našivi (A. Gartner), kupile so se srebrne belokranjske »koralde« (Jak. Kure, Zagozdac), dvoje modrčkov, eden zlatobrokaten, drugi iz modre vzorčne svile iz Ježice pri Ljubljani, stara ca 100 let (J. Putrih, Ljubljana). Dalje štajerska pastirska zveglja iz 19 piščalk (Sv. Bolfenk, Štaj.). Leta 1925. je muzej nakupil od S. Grgiča iz Trolokve v Dalmaciji 18 predmetov

dalmatinske ženske in moške noše ter ženskega nakita: »Réčino« iz Zuva (1850), bronasto »spono« z biseri (Split), »kolajno« s srebrnimi krogli in tolarji (spl. kotar), »Venac«, obesek okrog deključjega vratu (istotam), »špijedo« iz Prolokve, verižičast obesek za žensko kapo, »kóščice«, školjkaste gumbe za žene, »nagubce«, vezene moške nogavice, térluce«, vezene, iz bele volne, »Naprave« iz ójje, »ačermo« iz splitskega kotarja, »sá-dak« za dekleta in žene iz Prolokve, kličkasto »pregljačo« iz Prolokve, ženske »kapčiče«, šibeniški »prsluk«, »kapo« in »opance«. — Na Miklavževem sejmu so se nakupili 16. predmeti iz lecta, Miklavži, parklji, srca, punčke itd. za darila otrokom, od dr. F. Mesesnela v Ljubljani 6 poslikanih panjevih končnic iz Trstenika na Gor.: 1. Trije kralji 1836., 2. Kristus, 3. Boj strelcev, 4. Stvarjenje luči, 5. Posl. sodba, 6. Kristus in Samaritanka. Kupila se je dalje kositrena svetiljka iz 18. stol. (Tržič), od hodže A. Numana iz Skoplja pa je muzej kupil: 1. tkan ženski pas iz Južne Srbije, 2. tkan in vezen ženski predpasnik iz Južne Srbije, 3. Nevestino srajco iz Orizarja (1870), 4. Pregača s cvotami in zlatimi bordurami, 5. Gunj, vezen iz Južne Srbije, 6. Nevestina srajca iz Krive Palanke, 80—100 let stara, 7. 4 pare rokavnih vezenin iz Južne Srbije, en par iz Bosne. —

Letos se je kupila pahljača iz slonove kosti in benečanskih čipk iz XVIII. stol., usnjen mehur za tobak, vezen, rezljan in figuralno ter rastlinski okrašen sodček iz Bele Krajine, 13 vzorcev češkoslovaških narodnih vezenin, ženski kožuh iz Kranjske gore nad sto let star (J. Cuznar, Kranjska gora) in zbirka indijanskega in afriškega orodja, orožja, opreme in glasbil, po številu 68 kosov (Ga. Naglas, Ljubljana).

Poleg tega je muzej nakupil, kakor že gori omenjeno, večje število zapiskov narodnih melodij ter fotografij noš in hiš.

Pri tej priliki naj ponovno apeliramo na Slovence, naj ne zanemarjajo svojih narodnih dolžnosti napram svojemu narodopisnemu muzeju. Ta muzej hrani ali bi moral hraniti v svoji razstavni zbirki vse tisto, kar je najpristnejše slovenskega. Že pred letom smo zaman naslovili v časopisih podoben apel na rojake, češ da muzej z odmerjenimi mu državnimi sredstvi pri najboljši volji ne more biti kos svoji veliki nalogi, ker so preskromna. Z njimi samo nikakor ni mogoče dostojno izpopolniti muzejske zbirke, da bi izčrpno prikazovala naš narodni živelj. Zato posnemajmo druge narode in druge države, kjer muzeji večinoma niso nastali iz državnih sredstev am-

pak po prostovoljnih darilih prijateljev folklor. Nedavno smo dobili poročilo iz mladih baltijskih držav, da so osnovale v Dorpatu muzej z 12.000 objekti, katere vse je daroval narod. Čas bi bil, da bi nehali imeti narod samo v ustih, nego da bi Slovenci tudi kaj žrtvovali za svojo skupno stvar. Posnemajmo v tem oziru naše brate Bolgare, Srbe in Hrvate, ki so si postavili požrtvovalno lepe zbirke, ki napram tujcem reprezentirajo njih narodni živelj! Nikomur v korist ni predmet, ki trohni kje v podstrešni shrambi, namesto da bi bil vsemu svetu v korist razstavljen v muzeju! Ne zahtevajte od muzeja za narodopisne malenkosti horendnih cen, ne pojmuje muzeja kot trgovsko podjetje, nego kot narodno stvar, ki mora biti na srcu vsakemu zavednemu narodnjaku.

Niko Županič.

Ob petindvajsetletnem jubileju njegovega znanstvenega in javnega delovanja.

Dne 1. decembra l. 1926. je praznoval petdesetletnico rojstva bivši ministar dr. Niko Županič, znan v političnem in še bolj v znanstvenem svetu po svojih zgodovinskih, etnoloških in antropoloških delih o Jugoslovanih. Zlasti Balkanski polotok je v etnološkem in antropološkem pogledu raziskaval vseskozi od paleolitskih časov do danes in si v to svrhu ustvaril potreben metodičen, lasten sistem na široki znanstveni bazi. Slovencem je po svojem prizadevanju omogočil lasten narodopisni muzej, ki pomeni prvi korak na polju sistematičnega etnografskega dela pri nas, če naj se popravi dosežanja stoletna zamuda, ki je vzrok, da Slovenci do pred par leti nismo mogli svetu pokazati še nobenega uvaževanja

Au vingt-cinquième anniversaire de son travail scientifique et public.

Le 1er décembre 1926 a célébré son cinquantième anniversaire l'ancien ministre Niko Županič, docteur ès lettres, connu dans le monde politique, et mieux encore dans le monde scientifique par ses travaux historiques, ethnologiques et anthropologiques sur les Yougoslaves. Il a exploré dans ses travaux surtout la Péninsule Balkanique des points de vue ethnologique et anthropologique depuis les temps paléolithes jusqu'aujourd'hui, et s'est créé dans ce but le système méthodique nécessaire. Par ses efforts il a procuré aux Sloènes un musée ethnographique à eux qui signifie le premier pas d'un travail ethnographique systématique chez nous, si on veut réparer le retard séculier qui est la

Niko Zupanic

vrednega narodopisnega dela o nas, ki bi moglo inozemcu služiti v znanstvene svrhe, nam pa v kulturni dokument.

Pri tej priliki naj se ozremo po Županičevem, dela, dogodkov in burnosti polnem dosedanjem življenju in skušamo orisati in resumirati njegovo dosedanje delo na polju jugoslovanske zgodovine, etnologije in antropologije, pa tudi njegovo kulturnopolitično delo.

Dr. Niko Županič je bil rojen dne 1. decembra l. 1876. v Gribljah ob Kolpi v Beli Krajini in je pohajal osnovno šolo med leti 1884. in 1887. v sosednjem Podzemlju, meščansko šolo in gimnazijo med leti 1887. in 1897. v Novem mestu. Po maturi v Novem mestu je odslužil enoletni prostovoljski rok in se potem podal na dunajsko univerzo, kjer je sprva poslušal pravo, pozneje pa se je odločil za zgodovino. Vpisal se je na filozofsko fakulteto, kjer je poslušal splošno zgodovino pri profesorjih M. Budingerju in J. Redlichu, zgodovino balkanskih narodov pri K. Jirečku, avstrijsko zgodovino pri J. Hirnu, prazgodovinsko arheologijo pri M. Hoernesu, geografijo in geologijo pri prof. Alb. Pencku in Oberhammerju, filozofijo pri F. Jodlu in W. Jerusalemu. Na podlagi svoje zgodovinske disertacije »Prihod Slovenov na jug« je l. 1903. položil na dunajski univerzi doktorat iz zgodovinske discipline.

Kmalu pa je uvidel, da mu je v svrhu rešitve naloge, ki si jo je bil znanstveno že zgodaj zastavil, namreč posvetiti v rojstven čas zgodovine slovanskih narodov, zlasti Jugoslovanov,

cause qu'encore avant peu d'années nous autres Slovénes ne pouvions offrir au monde aucun ouvrage ethnographique sur nous, digne de considération qui pourrait servir à l'étranger pour ses études scientifiques, et à nous comme document de civilisation.

A cette occasion nous allons considérer la vie de Županič, pleine de travail, d'événements et d'agitation, et essayer d'esquisser et de résumer son travail dans les domaines de l'histoire, de l'ethnologie et de l'anthropologie yougoslaves, mais aussi dans celui de la politique civilisatrice.

Nikola Županič nacquit le 1er décembre 1876 à Griblje sur la Kolpa dans la Carniole Blanche, et fréquenta l'école primaire de 1884 à 1887 à Podzemlje, village voisin, l'école primaire supérieure et le lycée de 1887 à 1879 à Novo Mesto. Après l'examen de maturité à Novo Mesto il fit son an de service militaire comme volontaire, et se rendit ensuite à l'université de Vienne où il fréquenta d'abord la faculté de philosophie pour se décider plus tard pour l'histoire. Il s'inscrivit à la faculté des lettres où il fréquenta l'histoire générale chez les professeurs M. Budinger et J. Redlich, l'histoire balkaniques chez K. Jireček, l'histoire autrichienne chez J. Hirn, l'archéologie préhistorique chez M. Hoernes, la géographie et la géologie chez Alb. Penck et Oberhammer, la philosophie chez F. Jodl et W. Jerusalem. Sur la base de sa thèse historique »L'arrivée des Slovénes dans le Sud« il fit en 1903 à l'université de Vienne son doctorat en histoire.

Mais bientôt il comprit qu'il lui fallait — pour l'accomplissement de la tâche scientifique qu'il s'était posée déjà de bonne heure, c'est à dire d'explorer l'époque du début de l'his-

potrebna širša znanstvena podlaga in se je za nekaj časa posvetil teoretskim etnološkimi in antropološkimi studijem. Kmalu po dovršenih vseučiliških studijah je studiral to stroko pri prof. Joh. Ranku v Monakovem, se podal tudi v Švico k znamenitima strokovnjakoma prof. Schlaginhaufnu v Curih in se seznanil z J. Kollmannom v Baslu.

Etnološki interes je vlekel mladenciča v svet, na potovanja. Koj po dovršeni gimnaziji in odsluženi vojaščini je v letih 1899. in 1901. prepotoval južno Galicijo, posebno okolico Przemysla, leta 1906. je potoval po Švici in naslednje leto proučeval Srbijo.

Leta 1908. je Županič postal kustos Zgodovinsko-umetnostnega muzeja v Beogradu in ostal potem v muzejski službi vseskozi do danes s prestanki seveda, katere so povzročile svetovna vojna in razne politične misije. Brž ko je mladi doktor dosegel stalno službo, se je z vso vnemo posvetil znanstvenemu delu. Leta 1912. proučuje tedaj v zgodovinskem in etnološkem svetu zelo aktualni problem Pelazgov na poti skozi Bolgarijo in Carigrad, hoteč studirati egejske otoke. Radi nenadnega izbruha vojne med Turčijo in Italijo pa so bile Dardanele blokirane in Županič je mogel potovati le po evropski in azijski carigradski okolici. Zamudo je porabil v svrhu proučavanja maloazijskih Grakov na otoku Halki v Mramornem morju. V Carigradu pa je s privoljenjem ruskega arheološkega instituta Uspenskega studiral prazgodovinske izkopine ter izkopine in osteološke ostanke iz Peteli na Ostrovskega jezera v Macedoniji, ki so bile l. 1900. prenešene v Carigrad. Ko so

stoire des nations slaves, surtout yougoslaves — une base scientifique plus large, et pour quelque temps il s'adonnait aux études ethnologiques et anthropologiques théoriques. Bientôt après l'achèvement de ses études universitaires il étudia cette discipline chez le professeur Joh. Ranke à Munich, se rendit aussi en Suisse chez le spécialiste renommé Schlaginhaufen à Zurich et fit aussi la connaissance de J. Kollmann à Bâle.

L'intérêt ethnologique conduisit le jeune homme à l'étranger, aux voyages. Tout de suite après avoir terminé l'école secondaire et le service militaire, dans les années 1899 et 1901, il parcourait la Galicie méridionale, surtout les environs de Przemysl, en 1906 il voyageait dans la Suisse, et l'année suivante il explorait la Serbie.

En 1908 Županič devint conservateur du Musée de l'histoire des beaux-arts de Belgrade et il est resté fonctionnaire de musée jusqu'aujourd'hui, pourtant avec les interruptions causées par la guerre mondiale et diverses missions politiques. Dès qu'il avait atteint une fonction stable, le jeune docteur se voua avec empressement au travail scientifique. En 1912 il étudie le problème des Pelasges, alors très actuel dans le monde historique et ethnologique, en voyage par la Bulgarie et Constantinople, voulant étudier les îles égéennes. Mais à cause de l'éclat soudain de la guerre entre la Turquie et l'Italie les Dardanelles étaient bloquées et Županič ne pouvait voyager que dans les environs européens et asiatiques de Constantinople. Il employa ce retardement pour étudier les Grecs de l'Asie mineure sur l'île de Halka dans la Mer de Marmara. A Constantinople il étudia avec la permission de l'Institut archéologique russe Uspenski les fouilles préhistoriques et les fouilles

bile Dardanele zopet proste, se je vkrcal na rusko ladjo najprej za Smyrno, pozneje pa odtod odpotoval v Atene. Tam je bil sprejet pri predsedniku vlade, Venizelosu, dvakrat v avdijenci in dobil za antropološke studije na razpolago torpedovko, ki ga je vsak dan peljala iz Pireja v Poros, kjer je ležala velika garnizija mornarjev, doma iz egejskih otokov. Studije in podatki, pri tej priliki nabrani, so imeli za posledico Županičeva dela o pelazgijskem problemu in etnogenezi Jugoslovenov, Trojancih in Arijevcih itd. Iz Aten se je Županič podal peš v vasi Hrvati in v Maraton, nabirajoč med potjo zanimiva etnografska opazanja, kmalu potem objavljena v razpravi Hrvati kod Atine.

Neposredno pred izbruhom balkanske vojne se je Županič preko Soluna in Skoplja vrnil v Beograd. Leta 1912. se je udeležil tudi 42. kongresa antropologov v Heilbronnu na Württembergem, kjer je predaval o prazgodovinski etnologiji Troade in se seznanil s slovečimi učenjaki Fel. Luschanom, A. Schlitzem in H. Klaatschem.

Leta 1914. je bil Županič imenovan za kustosa na Etnografskem muzeju v Beogradu, vendar vojna, ki je isto leto izbruhnila, ga je kmalu zavela daleč proč od domovine in mirnega znanstvenega dela. Poverjena mu je bila politična misija in leta 1914. je v tej misiji potoval iz Niša, kjer se je dočel nahajal na vojni dolžnosti, preko Soluna, Aten, Krfa in Brindisija v Rim. Tam je sodeloval pri ustanovitvi Jugoslovanskega odbora pod predsedstvom

et restes ostéologiques de Peteli sur le lac d'Ostrovo en Macédoine qui avaient été en 1900 transportés à Constantinople. Quand les Dardanelles étaient redevenues libres, il s'embarqua sur un bateau russe d'abord pour Smyrne d'où il se rendit plus tard à Athènes. Là il fut reçu deux fois en audience chez le président du gouvernement, Venizelos, et reçut à sa disposition pour ses études anthropologiques un torpilleur qui le conduisait chaque jour du Pirée à Poros où il y avait une grande garnison de marins originaires des îles égéennes. Le fruit des études et des renseignements recueillis à cette occasion furent les travaux de Županić sur le problème pelasgien et sur l'ethnogenèse des Yougoslaves, des Troyens, des Aryens etc. D'Athènes Županić se rendit à pied dans les villages Hrvati et Marathon, recueillant en passant des observations ethnographiques intéressantes, bientôt publiées dans le traité: Hrvati près d'Athènes.

Immédiatement avant le commencement de la guerre balkanique Županić retourna par Salonique et Skoplje à Belgrade. En 1911 il prit part au 42. congrès des anthropologues à Heilbronn dans le Wurtemberg où il fit une conférence sur l'ethnologie préhistorique de la Troade et fit connaissance avec les savants célèbres Fel. Luschan, A. Schlitz et H. Klaatsch.

En 1914 Županić fut nommé conservateur du Musée Ethnographique de Belgrade, mais la guerre éclatant la même année l'éloigna bientôt de la patrie et du paisible travail scientifique. On lui confia une mission politique qui le conduisit en 1916 de Niš où il se trouva jusqu'alors en service militaire par Salonique, Athènes, Corfou et Brindisi à Rome. Là il collabora à la constitution du Comité yougoslave sous la présidence du docteur

dr. Trumbića in komaj v malo prostih urah je mogel posečati antropološki kabinet prof. Sergija na Istituto Romano. Do konca vojne je nato bival v Londonu, kjer je imel Odbor svoj sedež, pol leta se je mudil v Ameriki, kamor je bil odposlan propagirat misel jugoslovanskega ujedinjenja in l. 1919. je v Parizu, kjer deluje na mirovni konferenci kot član delegacije SHS. V Parizu se je seznanil z antropologoma prof. Manourierjem in Hervéjem, ki sta mu za prosti čas dala na razpolago studijsko knjižnico antropološkega muzeja. Leta 1920. je bil Županič imenovan za dopisujočega člana pariške Association pour l'enseignement des sciences anthropologiques.

Politično delo in dožnost sta mu, žal, izza začetka vojne vzela mnogo časa za znanstveno delo, h kateremu je sicer vedno težil. Leta 1921. je postal upravnik Etnografskega instituta v okrilju Narodnega muzeja v Ljubljani, potem ko se je bil zahvalil za čast poverjenika za socialno politiko v zadnji pokrajinski vladi za Slovenijo. Vendar ga je politika že naslednje leto zopet zvala v prestolico, postal je minister brez portfelja v kabinetu Nikole Pašića (1922 in 1923). Po premembi vlade se mu je bilo mogoče zopet vrniti v Ljubljano, kjer je dosegel ustanovitev samostojnega Etnografskega muzeja v Ljubljani, kateremu se je odtlej povsem posvetil. Zopet je prišel čas za mirno znanstveno in književno delo. Nastala so dela: »Bela Srbija«, »Belokranjci«, »Pellegrino di San Daniele«, »Izvor Kostabokov in Sabokov«, »Prvi pojav Antov v zgodovini«, antropološki očrti Tavčarja, Pašića, Vesnića, »Antropologija anadolskih Turkov«, »Srbi Plinija i Ptolemeja«, Kettejeva biografija, »Etnogeneza Jugoslavena«

Trumbić, et ce n'est qu'à peine que dans quelques heures libres il pouvait fréquenter le cabinet anthropologique du professeur Sergi à l'Istituto Romano. Puis il séjourna jusqu'à la fin de la guerre à Londres où le Comité avait son siège, passa six mois en Amérique où il avait été envoyé pour propager l'idée de l'union yougoslave, et en 1919 il travailla à Paris à la conférence de la paix comme membre de la délégation SHS. A Paris il fit la connaissance des anthropologues Manouvrier et Hervé qui mettaient pour son temps libre à sa disposition la bibliothèque d'études du Musée anthropologique. En 1920 Županič fut nommé membre correspondant de l'Association pour l'enseignement des sciences anthropologiques de Paris.

Le travail politique et le devoir ont pris malheureusement depuis le commencement de la guerre beaucoup de temps au travail scientifique auquel il aspirait toujours. En 1921 il devint administrateur de l'Institut Ethnographique auprès du Musée National de Ljubljana, après avoir renoncé à la fonction de commissaire pour la politique sociale dans le dernier gouvernement provincial de la Slovénie. Néanmoins la politique l'appela déjà l'année suivante de nouveau dans la résidence, il devint ministre sans portefeuille dans le cabinet de Nikola Pašić (1922—1923). Au changement du gouvernement il lui était possible de revenir à Ljubljana où il obtint la fondation d'un Musée Ethnographique indépendant auquel il se voue dès lors tout à fait. Le temps du paisible travail scientifique et littéraire revint. Il publia: »La Serbie Blanche«, »Les habitants de la Carniole Blanche«, »Pellegrino di San Daniele«, »L'origine des Kostoboque et Saboques«, »La première apparition des Antes dans

itd. dela, sledeča si v pisani zapovrstnosti v raznoliki vsebini, kakor je čas prinesel impulz.

Leta 1924. je zastopal Županič ljubljanski etnografski muzej na I. kongresu slovanskih geografov in etnografov v Pragi, kjer je bil izvoljen za predsednika pete sekcije in kjer je predaval o prvem pojavu Antov. V jeseni istega leta se je udeležil kot član mednarodnega antropološkega instituta pariškega II. kongresa v Pragi, kjer je imel predavanje o izvoru in pokolenju Srbov. Naslednje leto je kot zastopnik vlade SHS prisostvoval XII. kongresu poljskih medicincev in naravoslovcev v Varšavi, kjer je predaval o morfologiji srbohrvatske lobanje in bil izvoljen za častnega predsednika antropološke sekcije. V septembru l. 1926. pa se je Županič udeležil kongresa nemških in avstrijskih antropologov v Salzburgu.

Ob svojem petdesetem letu more jubilent gledati na znaten kos znanstvenega, političnega in kulturnega dela, ki ga je opravil v tem času.

Da se ne pečamo z Županičevim političnim delom, ki ga bodo bolj pozlicani ocenjevali in obravnavali, naj ob kratkem koncem tega spisa resimiramo in označimo njegovo kulturno politično delo, ki očituje jako narodno tendenco. Poprej pa naj se pomudimo pri najvažnejšem polju Županičevega dela, pri znanstvu in naj v kratkem označimo pomen in značaj tega dela za raziskavanje porekla južnih Slovanov in za znanost sploh.

l'histoire», les esquisses anthropologiques de Tavčar, Pašić, Vesnić, »L'anthropologie des Turcs d'Anadolie«, »Les Serbes de Pline et de Ptolémée«, la biographie de Kette, »L'ethnogenèse des Yougoslaves«, etc., ouvrages de contenu divers en serie variée, suivant l'impulsion du temps.

En 1924 Županič représenta le Musée Ethnographique de Ljubljana au Ier congrès des géographes et ethnographes slaves à Prague où il fut élu président de la 5e section et où il fit une conférence sur la première apparition des Antes. Dans l'automne de la même année il prit part comme membre de l'Institut international anthropologique de Paris au IIe congrès à Prague où il fit une conférence sur l'origine et la descendance des Serbes. L'année suivante il participa comme délégué du gouvernement SHS au Ier congrès des médecins et naturalistes polonais à Varsovie où il fit une conférence sur la morphologie du crâne serbo-croate et fut élu président honoraire de la section anthropologique. Enfin en septembre 1926 Županič prit part au congrès des anthropologues allemands et autrichiens à Salzburg.

A son 50e anniversaire le jubilaire peut contempler un nombre considérable de travaux scientifiques, politiques et civilisateurs, exécutés pendant cette période.

Nous n'allons pas nous occuper de l'action politique de Županič que d'autres, mieux qualifiés, traiteront et apprécieront, mais nous voulons à la fin de cette esquisse brièvement résumer et caractériser son travail civilisateur qui révèle une forte tendance nationale. Mais auparavant il nous faut nous arrêter au domaine le plus important du travail de Županič, au domaine scientifique, et nous allons brièvement caractériser l'importance et le

Zupanič se je v prvi vrsti bavil z etnologijo in zgodovino, delo na tem polju pa, kakor smo že omenili, ga je vedlo tudi na polja prazgodovinske arheologije (prazgodovinske etnologije), paleoetnologije, antropologije in zemljepisa.

Njegove razprave so pisane torej na najširši osnovi, ker je že tema, ki ga Zupanič raziskuje, v njih tak, da posega na različna področja obenem, celo v paleolingvistiko. Šlo mu je predvsem za zgodovinsko in etnološko proučevanje Balkanskega polotoka, ki je bil v tem pogledu vedno premalo raziskan. Stopiti je moral, hoteč zanesti svetlobe v vprašanje izvora Hrvatov in Srbov, na polje kavkazologije, kavkaške zgodovine, lingvistike in etnologije. Spoznal je, da so se prvobitni nosilci imena Srbi, Hrvati, Čehi, našli že med kavkaškimi aborigeni, ki so se kot osvajači naselili med Slovani v sarmatski nižini in tam ustvarili prvo, čeprav primitivno plemensko in državno organizacijo (če je mogoče tedaj o državi že govoriti). Ti narodi so prišli od iztoka Sarmatije v porečje Gornje Visle, Odre, Labe in Sale. Od tam se je del Srbov in Hrvatov, kakor pripoveduje bizantinski cesar Konstantin VII. Porfirogenit, doselil v Ilirik, kjer je ustvaril podlage za srbsko-hrvatsko državo in narodnost. Vatroslav Jagić in njegovi nasledniki sicer trdijo, da je Konstantinovo poročilo izmišljeno, ker vsebuje naravno nemogoče trditve iz etnološkega in sociološkega stališča. Zupanič pa nasprotno trdi, da je treba Konstantina naravno razlagati, šele potem postane razumljiv. (Tako je Zupanič rabil tudi bizantinološke rezultate za svoje studije.)

caractère de ce travail pour l'exploration de l'origine des Slaves méridionaux et pour la science en général.

Zupanič s'est occupé en premier lieu de l'ethnologie et de l'histoire, mais le travail dans ce domaine l'a conduit, comme déjà mentionné, aussi dans l'archéologie préhistorique (l'ethnologie préhistorique), dans la paléoethnologie, dans l'anthropologie et dans la géographie.

Ses traités sont donc écrits sur la base la plus large, parce que déjà le sujet que Zupanič y traite est de telle nature qu'il entre à la fois dans diverses sphères, même dans la paléolinguistique. Avant tout lui étaient au cœur l'histoire et l'exploration ethnologique de la Péninsule Balkanique qui dans ce sens était toujours trop peu explorée. Voulant éclaircir la question de l'origine des Croates et Serbes, il dut s'avancer dans les domaines de la Caucalogie, de l'histoire caucasienne, de la linguistique et de l'ethnologie où il reconnut que les porteurs primitifs des noms Serbes, Croates, Tchèques se trouvaient déjà parmi les aborigènes du Caucase qui s'établissaient en conquérants parmi les Slaves dans la plaine sarmate et créaient là la première organisation quoique primitive de tribu et d'état (si on peut alors parler d'état). Ces nations venaient de l'orient de la Sarmatie dans les bassins de la Vistule supérieure, de l'Oder, de l'Elbe et de la Saale. De là une partie des Serbes et Croates, d'après le récit de l'empereur byzantin Constantin VII le Porphyrogénète, s'établit dans l'Illyricum où elle créa la base pour la nation et l'état serbo-croates. Vatroslav Jagić et ses successeurs prétendent que le rapport de Constantin est une fable, parce qu'il contient des affirmations naturellement impossibles des points

Okrog teh osnovnih problemov se vrte vsa Zupaničeva raziskavanja več ali manj. V koliko so njegovi izsledki pravilni, bodo sodili znanstveniki. Mi naj v podrobnejšem pokažemo in resumiramo njegovo znanstveno delo s katologom del in njih kratko prikazano vsebino.

I. Znanstvene razprave, studije, članki in kritike N. Zupaniča.

1. *Macedonija*. (Zbornik znanstvenih in poučnih spisov, Ljubljana 1904, str. 71—107.) V tem delu je podana narodnostna statistika Makedonije, medsebojni odnošaji makedonskih narodnosti in njih kulturnopolitično stanje pred balkansko vojno.

2. *Die Illyrier*. Auszug aus einem Vortrage. (Sitzungsberichte der Anthropologischen Gesellschaft, Wien 1906/7.) Glej Sistem historijske antropologije!

3. *Jovan Cvijić*. Biografska studija. (Dom in Svet, Ljubljana 1907, let. XX., str. 264—271.)

4. *Telesna metamorfoza narodov na našem jugu*. (Dom in Svet, Ljubljana 1907, letn. XX., str. 561—563.) Glej *Die Illyrier* in Sistem historijske antropologije!

5. *Sistem historijske antropologije balkanskih naroda*. (Starinar V. R. II, III, Beograd 1908.) Avtor je v tem delu zbral ves do leta 1908. znani antropološki material iz predzgodovinske, antične srednjeveške

de vue ethnologique et sociologique. Mais Zupanić affirme au contraire qu'il faut interpréter naturellement le rapport de Constantin, alors seulement il devient compréhensible. (Ainsi Zupanić a utilisé aussi les résultats de la byzantinologie pour ses études.)

Autour de ces problèmes fondamentaux tournent plus ou moins toutes les recherches de Zupanić pour lesquelles il s'est créé son système dans le domaine vaste de toute l'ethnologie. De l'exactitude de ses recherches jugeront nos descendants. Nous allons plus en détail montrer et résumer son travail scientifique par le catalogue de ses ouvrages en désignant brièvement leur contenu.

in moderne dobe ter je dokazal, da je v teku stoletij nastopila telesna metamorfoza tako pri starih Ilirih kakor pri Grkih in južnih Slovanih. Po Zupaniču so bili Iliri v zgodnji železni dobi v glavnem dolihokefalni in svetle kompleksije, tekom stoletij pa jim je postala oblika lobanje krajša in jim je potemnela kompleksija. Vzrok temu pojavu je bilo rasno mešanje, pri katerem se je zmagonosno uveljavila brahikefalija posebno z ozirom na obliko možganske posode.

6. *Izveštaj o antropoloških i arheoloških proučavanjima Srba u Kranjskoj*. (Godišnjak srpske kralj. akademije, Beograd 1909.) Avtor je v tem delu kratko orisal zgodovino naseljevanja Uskokov v Beli Krajini ter na podlagi lastnega merjenja in opazovanja podal antropološki opis Žumberčanov in Marindolcev, kateri poslednji so ostali pravoslavni do danes.

7. *Misli o fozioetnologiji*. (Beograd 1909.) V tej studiji se avtor pritožuje nad zanemarjanjem antropologije pri južnih Slovanih. Ta veda bi

se morala negovati kot kraljica vseh znanosti, ker ima za objekt svojega raziskavanja človeka samega in narode ter je v stanu odkriti mnogo zagonetk, ki jih krijeta rasa in kri.

8. Referati i kritike. (Starinar III, Beograd 1909.) Avtor referira in kritizira knjige: R. M. Hrvatska Bosna, Mostar 1908 (pod psevd. Nikola Gribljanovič). — D. Gorjanovič-Kramberger: Potječe li moderni čovjek ravno od diluvijalnog homo primigeniusa? Beograd 1905. — D. Gorjanovič-Kramberger: Der diluviale Mensch von Krupina, Wiesbaden 1906. — Weisbach-Gluck: Crania bosniaca, Sarajevo 1906. — J. Wateff: Contribution a l'étude anthropologique des Bulgares, Paris 1904. — S. Wateff: Taches pigmentaires chez les enfants Bulgares, Paris 1907. — Walter Šmid: Altslovenische Gräber Krains, Ljubljana 1908. — Hugo Obermaier: Das geologische Alter des Menschenschlechtes, Wien 1908. — Moritz Hoernes: Die prähistorischen Menschenrassen Europas, Wien 1909.

9. Ka istoriji promene spoljašnosti balkanskih naroda. Odgovor gnu. Jovanu Radoniću. (Starinar IV, Beograd 1910.) Avtor replicira na kritiko P. Radoniča in navaja nov dokazni material, da so bili stari Ilirci in Tračani v glavnem dolihokefalni in svetle kompleksije.

10. Trojanci i Arijevci. Prilozi preistoriji i paleoetnologiji Male Azije, Egeje i Balkanskog poluostrva. (Glas srpske akademije LXXXVI, II, 51, str. 167—290, Beograd 1911.) Še preden se je Zupanič začel baviti s paleolingvističnimi studijami, je domneval na podlagi osteoloških ostankov, najdenih na raznih krajih Balkanskega polotoka ter po sosednji Troadi, da je moralo v predmikenski dobi tam bivati nearijsko prebivalstvo, ki ni govorilo

indoevropskega jezika in ni imelo ksantodolihokefalnega fizičnega obilježja. To je Zupanič dokazal v gori omenjeni studiji in pozneje je paleolingvistika to potrdila. Zupanič trdi, da so bili predmikenski prebivalci Troade, Egeje in Helade neke vrste prvobitni mediteranci male rasti in temne kompleksije, med katere pa so se še pred prihodom Indoevropcev na jugu pomešali iztočni melanobrahikefalci. To prearijsko prebivalstvo balkanskega polotoka in Egeje ni govorilo niti semitski niti indoevropski jezik, ampak je pripadalo alarodski družini, ki je bila na balkanskem polotoku znana pod imenom Pelazgov. Glej tudi Trašgom za Pelazgima!

11. Žumberčani i Marindolci. Prilog antropologiji i etnologiji Srba u Kranjskoj. (Prosvetni Glasnik, Beograd 1912.)

12. Hrvati kod Atine. Prilozi antropologiji i istoriskoj etnologiji Atike. (Starinar, god. VI, Beograd 1914.)

13. Pontijski Bugari. (Prosvetni Glasnik 1915, Beograd.) V tej knjižici podaja avtor rezultate proučavanja ob ca. 180 bolgarskih vojakih, ki so bili l. 1913. ujeti od Srbov na Zletovski Reki in ki so bili internirani v beograjski dolnji trdnjavi. Bili so večinoma doma od črnomske strani, a največ iz Dobrudže, ki je potem deloma pripadla Romuniji. Dobrudža je antropološki zanimiva zato, ker so se tam v srednjem veku naseljevala razna tatarska plemena in se je zato prebivalstvo v rasnem pogledu kmalu jelo razlikovati od zapadnih in južnih Bolgarov.

14. La sang et la race Yougoslave. (Paris 1919.) Za časa mirovne konference v Parizu napisana brošura, v kateri avtor popisuje edinstvo narodov med Pontom in Adrijo,

opirajoč se na teorijo Vatroslava Jagića in pravi, da Jugoslovani po krvi niso samo slovanska rodbina, marveč, da tvorijo sintezo ksantodolihokefalije, melanobrahikefalije in melanodolihokefalije, ker so v njih utonili ostanki predсловanskih narodnih elementov. Avtor misli, da so bili Slovani od zgodovine pozvani, da regenerirajo antično in bizantinsko omrtno kulturo in duha.

15. Les premiers habitant des pays Yougoslaves. Ethnologie paleolithique et neolithique de l'Illyricum. Extrait de la Revue Anthropologique, janvier, fevrier 1919. (Paris 1919.) V tej brošuri, izdani v Parizu za mirovne konference, razpravlja Zupanič na podlagi osteoloških ostankov o rasmem obeležju prebivalcev na današnjem Balkanu v starejši in mlajši kamnovi dobi. Polemizirajoč z Gorjanovič-Krambergerjem, negira Zupanič tezo, da se je današnji človek razvil neposredno od neandertalca potem evolucije in da se je neandertalcu čelo zvišalo, ker je sčasoma bolj in bolj rabil mozeg. Zupanič misli, da je moral misleč človek že imeti za mišljenje sposoben mozeg in predpostavlja, da je bilo takrat, ko je živel krapinski neandertalec, v Evropi še več drugih ras, od katerih pa je neandertalca vsaj ena fizično in duševno nadkriljevala. Tej rasi je neandertalec polagoma podlegel in izginil, kakor so izginili Indijanci že skoro v Ameriki. Nadalje polemizira avtor proti nemškimi antropologom, ki hočejo imeti dvoje brahikefalnih ras v Evropi: domačo, curoccipitalno, baje evropskega izvora plannocipitalno, ki naj bi bila azijskega izvora in kateri bi imeli pripadati brahikefalni Slovani, zlasti Srbi. Ta teza se po Zupaniču ne more držati, ker imamo striktno dokaze za to, da so

bili južni Slovani ob prihodu na jug dolihokefalni, v kolikor pa niso bili dolihokefalni, so bili curoccipitalni.

16. Ethnogeneza Jugoslavena. (Rad Jugosl. Akad., knjiga 222, Zagreb 1920.) Gre za sistematično obdelavo rasnih obilježij narodov, ki so bivali na tleh Balkanskega polotoka (Sloveni).

17. Evgenika dr. Ivana Tavčarja. Slov. Narod 1921 ter ponatis.

18. Bela Srbija. (Narodna Starina, Zagreb 1922.) S tem delom se je avtor podal na polje bizantinologije, braneč avtoriteto Konstantina Porfirigenita, katerega poročila o prihodu Srbov in Hrvatov v Ilirik je v bistvu smatrati resničnim. Naspoti Jagiću in modernim jugoslovanskim zgodovinarjem zagovarja Zupanič dualizem pri naseljevanju Balkanskega polotoka po Slovanih, to je, na so najprej na elementaren način poplavili Balkanski polotok Slovani od Črnega do Jadranskega morja v masi, potem so pa prišli Hrvati in Srbi iz oblasti Gornje Visle, Labe in Sale kot vojaški organizirana družina. Ustanovili so državo v centru Ilirika. Podobno kakor so tudi maloštevilni Bolgari podčiniili tračanske Jugoslovane, dali državi in narodu ime, etnično pa v glavnem izginili.

19. Maskirana glavica od pečene gline iz Vinče u Srbiji. Prilog preistoriji na zemlji Južnih Slavena. (Starinar 1922, Beograd.) Avtor datira glavico v eneolitsko ali zgodnjebronasto dobo.

20. Dragotin Kette. Sećanja jednog prijatelja. (Prilozi za književnost, istoriju i folklor II, 2, Beograd 1922.) Spomini na prijatelja, oris miljeja novomeške sredine, v katerem je Kette živel. Referat o tej brošuri PP. Brežnik v Jutarnjih Novostih.

21. Tragom za Pelazgima. Prilog preistorijskoj etnologiji Slove-

nije, trupa Balkanskog poluostrva. (Narodna Starina, Zagreb 1922.) Pred prihodom Indoevropecev na jug so živeli na Balkanskem polotoku prebivalci, ki so bili po krvi in jeziku sorodni Etruščanom, Ligurcem, Kasitom, Sumerijcem itd. ter Egipčanom na eni strani, na drugi danes živečim Baskom in kavkaškim aborigenom (Čerkezom, Lezgincem, Gruzinom). Sestojali so iz sledečih plemen: Iz Pelazgov v ožjem smislu besede, iz Lelegov in Karcev. Pelazgijskega izvora so tudi neka krajevna in osebna imena, kakor n. pr. Naissos, Hebros, Axios, Arba, Illyri (dežela kač), Mesia (Šumadija), Carusadus (Kras), Carantania, Carniolia, Bato (baskovski *bat* pomeni eden, gruzinski *baton* pomeni gospodar itd.).

22. Pellegrino di San Daniele, umetnik naše krvi. (Zbornik za umetnostno zgodovino, Ljubljana 1923.)

23. Nepoznani podobi Janeza Trdine in Leopoldine Kuraltove. (Dom in Svet 1924/I.)

24. Srbi Plinija i Ptolemeja. Pitanje prve pojave Srba na svetскоj pozornici s historijskog, geografskog i etnološkog stanovišta. (Sbornik radova posvećen Jovanu Cvijiću povodom tridesetl. godišnjice naučnog rada od prijatelja i saradnika. Beograd 1924. — Sep. odtis. Državna štamparija kraljevine SHS. Beograd 1924.) Prvobitni nosilci imena »Srb« niso bili Slovani in se niso javili najprej v Evropi nego v področju zapadnega Kavkaza in to v I. stol. pred Kr. Ime »Srb« je alarodskega izvora in sicer od avarsko-lezginskega korena *Sur* — človek, končnica plur. — *bi*. Ko so se pod pritiskom prvega navala Hunov še pred Krist. rojstvom pomikali sarmitski narodi čez Don v Vzhodnjo in Srednjo Evropo, so šli z njimi tudi Jazygi in Srbi. Srbi so se poslovanili kot gospodujoča, a

malobrojna kasta in prišli pod pritiskom Avarov v današnjo Saksonijo in se je od tam okrog leta 626. del njih preselil na poziv bizantinskega cesarja Heraklija v Illyricum. Tu so obenem s Hrvati pomagali premagati Avare in se udomačili kot gospodarji med tamšnjimi Jugoslavlani.

25. Prvi pojav Antov v zgodovini. Predavanje na I. kongresu slovanskih geografov in etnografov v Pragi dne 4. junija 1924. (Ljubljanski Zvon 1925.) Po Niederlu i. dr. se Anti prvokrat pojavijo v IV. stol. po Kr. ob času prihoda Hunov v Evropo. Zupanič je dokazal, da se pojavijo že v I. stol. po Kr. ali ne kot Slovani in ne v Južni Rusiji med Dnjeprom in Dneprstrom, ampak na iztočni obali Azovskega morja v tedanji Asia Sarmatia. Kakor Zupanič trdi, so Anti tedaj še govorili alarodski (čerkeski) idiomi in so se poslovenili šele pozneje, ko so prišli čez Dnjepr med transkarpatske Slované. Zupanič dalje trdi, da žive Anti še danes kot lezginsko pleme ob reki Koissu v področju zapadnega Kavkaza.

26. Belokranjci. (Narodna enciklopedija SHS, I. knjiga, Beograd 1925, str. 225—228.) Osnovna razdelitev Belokranjcev v posamezne jezikovne skupine in v skupine po noši. Detajliran opis obleke Poljcev iz metliško-podzemeljskega predela. Razmatranja ob psihološki osobini Belokranjcev in psihološka primerjanja s črnimi Kranjci.

27. K vprašanju izvora Kostobokov in Sabokov. (Niederlov Zbornik 236—242, Obzor prehistorycky, Ročnik IV, Praga 1925.) Šafařík in Niederle sta smatrala Kostabočke za prednike Jugoslovanov, ki so bili v II. stol. vdrlí iz področja gozdnih Karpatov na Balkanski polotok in oplenili Delfi ter zažgali elevzijsko svetišče v

Atiki, a so se zopet vrnil. Zupanič je dokazal, da imeni Kostabok in Sabok nista indoevropskega, še manj slovanskega izvora, ampak predindoevropskega, alarodskega. Kostaboki (Kistaboki) znači prebivalci bukovega gozda (bukovinci), Saboki pa isto, namreč bukovinci ali šumadinci. Zanimiva je Zupaničeva konstatacija, da je naziv Kostaboki najbrž sestavljen iz dveh plemenskih imen Kosti (Kisti) in Boki, kateri obe imeni so omenjali antični pisatelji v področju Kavkazije. Kisti še danes žive kot čečensko pleme v področju gornjega Tereka.

28. Iliri. (Narodna enciklopedija SHS II., Beograd 1926.) Avtor razpravlja o etnološki pripadnosti, jeziku in fizičnem habitu Ilirov od prazgodovinske in antične dobe. Prvi so od železne dobe do konca antike menjali svoj habitus v smeri temnejše kompleksije in kratkoglavnosti.

29. Krapinski človek diluvija. (Narodna enciklopedija SHS II., Beograd 1926.) Zgodovina krapinskega človeka, njegov telesni ustroj, ročna dela, določevanje dobe, v kateri je živel, njegovo mesto, ki ga med paleolitskimi rasami zavzema, krapinski človek iz starejše musterienske dobe.

30. Les origines des Serbes (Institut Internationale de l'Anthropologie, II. Session, Prague 1926). Vsebinsko, glej Srbi Plinija i Ptolemeja!

31. Antropološki očrt Nikole Pašića in Milenka Vesenića. (Etnolog, Ljubljana 1927.)

32. K antropologiji osmanskih Turaka angorskega i konijskega vilajeta. (Etnolog I., Ljubljana 1927.)

II. Kulturnopolitični eseji in članki.

Poleg svoje prve, znanstvene naloge je vršil dr. N. Zupanič še druge, kulturne in politične, nacionalne naloge v javnosti. Že kot visokošolec na

Dunaju je l. 1901. spoznal potrebo po tem, da se združi naša mlada inteligenca k narodnopolitičnem delu, spoznal veliko nujnost propagande za misel jugoslovanskega ujedinjenja in osvobodjenja izpod avstrijskega jarma. Začel je torej obenem z dr. Dergancem izdajati na Dunaju nacionalistično usmerjeno mesečno revijo »Jug«. Za ustaje v Makedoniji v l. 1902/3. je Zupanič literarno opozoril Evropo na neznosne razmere Srbov v Turčiji ter spisal brošuro »Mazedonien und das tuerkische Problem«, leta 1912. se je na Dunaju potegnil za dostop Srbije k morju in za srbsko Kosovo (Altserbien und die albanische Frage).

Leta 1907. je na poziv srbske nacionalistične omladine »Slovenski Jug« in rajnkega prof. Cvijića, ki se je bil toplo zavzel za avtorja obeh navedenih nemških del, emigriral v Beogradu. Vzporedno z znanstvenim delom o Jugoslovanih gre odtlej Zupaničevo kulturnopolitično delo za ujedinjenje in osvobodjenje Jugoslovancev. Za svetovne vojne je bil iz Niša, kjer se je l. 1914. nahajal na vojni dolžnosti, odposlan v Rim, kjer je pomagal ustanoviti »Jugoslovanski Odbor« in propagiral misel ujedinjenja Jugoslovancev z govorom in peresom med zavezniškimi narodi: Francozi, Angleži, Amerikanci. Leta 1919. je fungiral kot delegat SHS na mirovni konferenci in v letih 1922. in 1923. je postal minister v kabinetu rajnkega Nikole Pašića. Odtlej mnogo deluje na političnem polju.

Na kulturnopolitičnem in nacionalnoboju na polju so najpomembnejša Zupaničeva dela:

1. Revija »Jug«, I., 1—7, str. 1—232, Dunaj 1901. (Urednik Niko Zupanič, izdajatelj F. Derganc.)

2. Jugoslovanska romanatika. (Ljubljanski Zvon XXII., št. 12, str. 832—839, Ljubljana 1902.)

3. Mazedonien und das tuerkische Problem. (Wien 1903, pod psevdonimom K. Gersin.)
4. Ilirija. (Ljubljanski Zvon XXVII, št. 8—10, Ljubljana 1907.)
5. Stara Srbija, Macedonija in Jugoslovanstvo. (Slovenski Narod XL., str. 83—84, dne 12. in 13. IV. 1907.)
6. Impertinentno izzivaje Jugoslovanov. (Slovenski Narod XLI, št. 101, dne 30. IV., Ljubljana 1908.)
7. Slovensko časnikarstvo. (Beograd 1911.)
8. Altserbien und die albanische Frage. (Wien 1912.)
9. Avstrija in albansko vprašanje. (Slovenski Narod XLV., št. 101, dne 30. IV. 1912.)
10. The Strategical significance of Serbia. London 1915.
11. Genealogical tables of serbian kings in The map of Yougoslav territory u knjigi South slay Monuments, London 1917.
12. O Slovencima (z uvodom Ivana Meštrovića, New York 1915).
13. Pro patria mea Slovenia. (НОВО ЗВЕНУ). Petrograd 1915. (Vidi: O Slovencima).
14. Срби браћо, хвала Вам. (Poslanica Srbom po deklaraciji vlade v Nišu 7. XII. 1914). Niš 1915.
13. Kosovo. (Zabavnik, I., 3. Krf 1917.)
14. Znameniti Jugoslovani. (Franjo vit. Miklošič, Zabavnik II., 12/13, Krf 1918.)
15. Severozapadna granica Balkanskog poluostrva. (Zabavnik I., 6., Krf 1917.)
16. A chapter of the old Slovenian Democracy. (Epilog k delu B. Vošnjaka, London 1917. Slovenska izdaja 1919, Ljubljana, iz angleščine prevel ing. V. Zupanc).
17. La question du Prekmurje, de la Styrie et de la Carinthie (izdano obenem z I. Žolgerjem, M. Brezigarjem, L. Ehrlichom, Pariz 1919).
18. Apercue générale de la litterature Yougoslave. (Paris 1919.)
19. Les races Yougoslaves. (Paris 1919.)
20. Ave Illyria! (Paris 1919.)
21. Narodna radikalna stranka. (Ljubljana 1921.)
22. Ob Draškovičevem grobu. (Slovenski Narod, LIV, št. 163.) Ljubljana 1921.
23. P. Razvojne nujnosti. (Slov. Narod, LIV, št. 169, 175. Ljubljana 1921.)
24. K. internacionala. (Sl. Narod, LV, št. 99, 1922.)
25. Pohvala nune Efimije carju Lazarju. (Slov. Narod, LV, št. 150, Ljubljana 1922.)
26. Naša železna valuta. (Slov. Narod, LIV, št. 245, Ljubljana 1921.)
27. Nikola Pašić na Bledu. (Slov. Narod, LV, št. 166, 1922.)
28. Vprašanje Carigrada in Trakije. (Slov. Narod, LV, št. 226, Ljubljana 1922.)
29. Absolutizem in draginja. (Jutranje Novosti, I, 37, 1923.)
30. Ob jubileju Dr. Fr. Derganca. (Slov. Narod, 5. I. 1922.)
31. Alfred Lloyd Hardy in Jugoslovani. (Slov. Narod, LV, 161, 162, Ljubljana 1922.)

III. Govori.

1. Edvardu Rusjanu. Nagrobni govor dne 11. I. 1911. Ponatisnila Slovenski Narod XLIV., št. 15, dne 19. I. 1911,

Ljubljana, ter Словенски „Југ“ VIII, 3., 1911.

2. Slovenija, vstani! Govor ameriškim Slovencem, 28. IV. 1916. Cleveland, Ohio 1916.

3. Sloveni behu i biće opet jednog! Fragment iz govora »Serbia virtute domina gentium«, držanega v hotelu Savoy v Londonu 1917. („Напред“, Bizerta 1918).

7. Slavnostni govor na XII. kongresu poljskih zdravnikov in naravoslovcev v Varšavi leta 1925. Objavljen v »Księga pamiatkowa XII. Zjazdu lekarzy i Przyrodników Polskich u roku 1925. Tom I. Varsava 1926.

Literatura o N. Zupaniču.

Dražica Pavlović v uvodu k srbskemu prevodu knjige Macedonien

Rojstna hiša N. Zupaniča v Gribljah ob Kolpi.

4. Nikoli Pašiću. Nagrobni govor dne 12. decembra 1926, objavljen v Politiki, Beograd 13. decembra 1926.

5. Jovanu Cvijiću. Nagrobni govor dne 18. januarja 1927, Beograd, objavljen dne 12. II. 1927 v Samoupravi, Ljubljana.

6. Pozdravni govor o priliki otvoritve II. kongresa mednarodnega antropološkega društva v stari mestni hiši v Pragi dne 14. sept. 1. 1924. Objavljen v knjigi: »II. Session Prague« v izdaji Instit. Internat. d' Anthropologie, Paris 1926, str. 24—26.

u. türkische Problem. („Дело“ XVII, Beligrad 1903). — („Коло“ Beligrad 1903. — Sveta Simić (referat o knjigi Macedonien..., Српски књижевни Гласник, IX. Beligrad 1903). — L. Niederle (Referat o Sistemu histor. antrop., Pravek 1909). — Obzor V/189. — R. Jeremić: Pregled I/1, Sarajevo 1910. — Izveštaj o antropološkom i paleontološkom radu o Narodnom muzeju i ekskurziji u Beloj Kranjskoj (XXIII. godišnjak Srpske kralj. akademije), Beograd 1910. — Dwie prace antropologiczne o ludności polwyspu Balkanskiego

go, I. Talko — Hrynczewicz v Odbitka z czasopisma Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, Kosmos XXXVI., Lwow 1911. — M. Равнилар (M. Митић), O jednoj desetogodišnjici. Beligrad 1911. — L. Pirce, iz življenja Dr. N. Zupaniča. (Uvod k govoru „Slovenija vstani!“ Cleveland 1916. — P. S. Taletov. Srbi in dr. N. Županič (Jutranje novosti, I. 75). Ljubljana 1923. — „Jutranje Novosti“, I. 53, 35, 36 39, 41, et pass. Ljubljana 1923). — P. R. Radosavljevich: Who are the Slavs? Boston 1918, str. 191 et pass. — Radikalna stranka u Slovenačkoj. Almanah Pašić, knj. I., str. 61—66, Beograd 1924. — S. Vurnik — Dr. Niko Zupanič, Narodna Enciklopedija SHS 1925. — Byzantion, Revue internationale d'Études des Byzantines, Tome II. Paris-Liège 1926. — O.: Niko Županič, Povodom 50-godišnjice života i 25-godišnjice nacionalnog rada. Narodno Djelo, Zagreb, god. I., br. 43 od 28. nov. 1926, str. 2—3 (s sliko in faksimilom podpisane). — Jubilej g. dra. Nike Zupaniča (s sliko), Politika, Beograd, god. XXIII., broj 6683, od 1. dec. 1926. — Niko Županič, povodom 25-godišnjice nacionalnog rada. Novosti, Zagreb, god. XX, broj 334, 2. dec. 1926. — O.: Povodom 25-godišnjice nacionalnog rada g. dr. Nike Zupaniča. Samouprava, Beograd, br. 274, od 1. dec. 1926. — Paul V. Breznik: Dr. Nico Zupanič Revue des Balkans IX./IV. 1927. p. 144/45.

Dr. S. Vurnik.

Desetletnica smrti Milana Mitića.

V toku svetovne vojne je sklenil svoje mlado življenje mož, ki je obetal postati med Srbi odličen predstavitelj prazgodovinske in klasične arheologije. To je bil Milan Mitić ali jeromonah Donat Mitić, kakor se je imenoval potem, ko je oblekel črno meniško haljo. Reven od doma, moral je že zgodaj

piti iz čaše bridkega spoznanja o življenju. Življenje ga je razočaralo, toda on je ostal idealist, močan in vzvišen v svojih nazorih in pogledih na svet. Razen z arheologijo se je bavil tudi s cerkvenim govorništvom in publicistično in je, prežet za jugoslovansko idejo, začetkom vojne v Nišu večkrat o Slovencih pisal članke v tašmošnje politične liste. Krasen je njegov članek »Jedan presto koji čeka«, ki obravnava v kratkem usodo Slovencev v zgodovini in pomen gosposvetškega polja na Koroškem. Članek je izšel, če se ne motim, jeseni leta 1914. v Nišu, v listu »Novosti«, katere je urejeval pokojni Savčić, bivši urednik »Pravde«.

Milan Mitić je bil rojen v Beogradu 1. marca 1886 in je umrl istotam 26. maja 1916. Osnovno šolo in šest razredov gimnazije je dovršil v Šabcu, maturo pa je položil v Beogradu leta 1905. Na filozofski fakulteti beograjskega vseučilišča je poslušal klasično filologijo in arheologijo pri profesorju M. M. Vašiču. Po dokončanih studijah je bil leta 1909. imenovan za asistenta v beograjskem Zgodovinsko-umetniškem muzeju. Za balkanske vojne, po Kumanovski bitki, je bil v jeseni leta 1912. dodeljen avtorju teh vrst in je potoval z njim v politični misiji na Dunaj. Ko se je začetkom leta 1913. vrnil v Srbijo, je bil Mitić imenovan za suplenta na gimnaziji in učiteljšišču v Aleksincu. Toda že junija istega leta se je vrnil v Beograd in se tam za nekaj časa posvetil studiju prazgodovinske arheologije in publicistiki. V aprilu leta 1914. pa je Mitić vstopil kot redovnik v samostan Rakovico pri Beogradu in je bil še novembra istega leta posvečen za jeromonaha v Nišu. Ko so Avstrijci zasedli Srbijo, so Mitića vjeli v samostanu Kaliniču. Da bi izdal neke tajnosti, posebno glede umika srbske

vojske, so ga topli in mučili z lakoto. Ker pa ni hotel ničesar izdati, so ga avstrijski vojaki odvedli v Zemun. Ker je vsled stradanja in naporov zbolel za jetiko, so ga vojaške oblasti puščale tudi domov k staršem v Beograd, toda vedno le za osem dni. Doma ga je vest, da mu je najmlajši brat Bogoljubov padel v vojni in da je bil srednji brat Miloš deportiran na Madžarsko, zelo

Milan Mitić.

potrla. Izdihnil je svojo blago, toda izmučeno dušo v naročju svoje matere.

Vse do danes Mitić ni dobil priskrbenega nekrologa in življenjepisa. Že v zgodnji mladosti je pokazal velik dar za arheologijo in za umetniško občutovanje in razumevanje. Napisal je, s pravim podpisom, ali pod pseudonimom (posebno M. Ravničar) celo vrsto religioznih, političnih in estetskih člankov, razprav in kritik.

Njegova glavna dela so:

Преисторијски златан накит из Велике Врбнице. („Старинар“, N. P. II.) Beligrad 1907.— Аскоси из Винче. („Старинар“, N. P. III.) Beligrad 1908.— О једној десетогодишњици. Beligrad 1911.— Црквени Музеј. („Пијемонт“, 24. VIII. 1911.)— Св. Ђорђе Кратовски. („Пијемонт“, 15. II. 1915.)— Христос у уметности. (Гласник Православне Цркве, 1914.)— Видовданске мисти. (Гласник Православне Цркве, 15. VI. 1914. Beligrad.)

N. Zupanič.

Petindvajsetletnica smrti V. Tomaschka. Naši geografi in etnologi, ki so ob prelomu stoletja študirali na dunajski univerzi, se še gotovo spominjajo ljubeznivega in dobrega profesorja Viljema Tomaschka, ki je napisal znamenita paleoetnološka dela, a je bil tedaj še malo razumevan in dosti malo priznan. Ker se je bavil tudi s staro etnologijo južnih Slovanov in Rusov, naj mu bodo te vrstice posvečene v spomin.

Zgodovinski geograf in etnolog Viljem Tomaschek je bil rojen v Olovcu na Moravskem 26. maja 1841 in je umrl na Dunaju 9. septembra 1901. Osnovno šolo je obiskoval v Iglavi, a po očetovi smrti se je preselil k bratom na Dunaj, kjer je bil sprejet kot eksternist na Terezijansko Akademijo in kjer je profesor Ptaschnik v njem prebudil zanimanje za geografijo, zgodovino in kartografijo. Gimnazijsko maturo je položil na škotski gimnaziji na Dunaju in leta 1860. se je vpisal istotam na univerzo kot slušatelj klasične filologije; zraven tega je proučeval lingvistiko pri Frid. Müllerju in Fr. Miklošiču kakor tudi geografijo pri prof. Simonyu. Po končanih študijah je bil 1864 nastavljen na Akademski gimnaziji kot »Probekandidat« in še istega leta je dobil na

gimnaziji v St. Pöltnu mesto suplenta in 1866 mesto profesorja. Tu je napisal znanstveno razpravo »Miscellen zur alten Geographie« (1867) in zgodovinsko-arheološko studijo »Über Brumalia et Rosalia« (1869), v kateri govori o tračanskem plemenu Besov. Leta 1868. je bil Tomasček prestavljen na Dunaj na Komunalno gimnazijo v 6. mestnem okraju. Tu je v slobodnem času napisal več manjših studij, a l. 1877. je objavil večje delo *Sogdiana*, kot prvi del njegovih centralno-azijskih raziskavanj. S to

V. Tomašek.

razpravo je Tomasček obrnil nase pozornost zgodovinskih geografov in etnologov, zlasti pa H. Kieperta, ki ga je priporočil za izpraznjeno stolico geografije na univerzi v štajerskem Gradcu in katero je Tomasček tudi v resnici dobil (1877). Kot priznanje za nadaljna znanstvena raziskavanja je smatrati njegov izbor za rednega profesorja in za dopisnega člana Akademije znanosti na Dunaju in v Petrogradu. Do l. 1885. je postojala na dunajski univerzi stolica samo za fizično

geografijo, tedaj so pa ustanovili še eno za zgodovinsko geografijo, katero je dobil Tomasček in jo obdržal do svoje smrti. Ker je Tomasček predmet svojega predavanja tako razumel, da je treba človeka (narod) postaviti v center opazovanja in proučevanja, je predaval izvestno historično-politično geografijo. Dasi je Tomasček imel veliko nasprotnikov, ki so ga omalovaževali, vendar je doživel pri kraju svojega življenja mnoga priznanja in odlikovanja doma in na tujem: 1898/99 je bil izbran za dekana filozofske fakultete, 1897 je dobil odlikovanje portugalske kraljevine, 1898 viteški križ avstr. železne krone in 1899 je bil izbran za pravega člana dunajske akademije znanosti. Četudi je bil V. Tomasček nemški vzgojen, vendar je bil Slovanom naklonjen in pravičen za njih kot človek in kot znanstvenik v svojih delih.

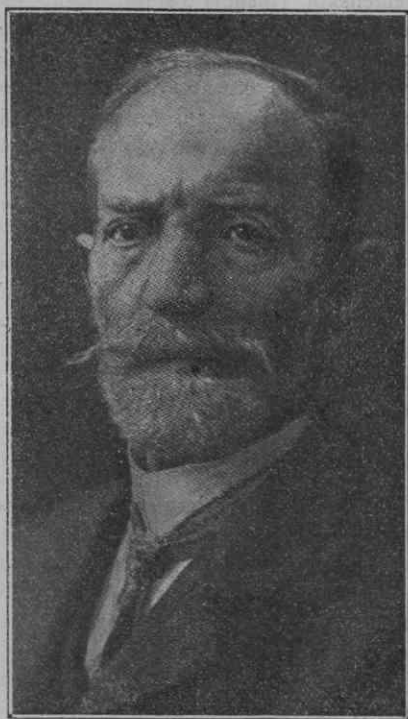
Glavna dela: *Die vor-slavische Topographie der Bosna, Herzegowina, Crna gora und der angrenzenden Gebiete* (Mitt. d. k. k. Geogr. Ges. Wien, 28. Bd., str. 497—528, 545—567. 1880). — *Die Goten in Taurien*. (Ethnologische Forschungen über Ost-Europa u. Nord-Asien.) Dunaj 1881. — *Zur Kunde der Hämos-Halbinsel: Topographische, archäologische und ethnographische Miscellen* (1). (Sitzungsberichte d. k. k. Akad. d. W. Phil. hist. Cl. 99. Bd. 1882.) — *Die Wotjaken*. (Das Ausland 16. Jahrg. 591—594. 1883.). — *Ethnologisch-liturgische Forschungen über den Osten Europas*. (Das Ausland, 1883, str. 701—706.) — *Les restes de la langue Dace*. (Le Muséon 2. Bd. Löwen 1883.) — *Miscellen*, verfasst zur Miklosichfeier im Nov. 1883. — *Auszug aus dem Vortrag: Kritik der Nachrichten Herodots über den alten Tauschhandel zwischen den pontischen u. innerasiatischen Völkern*.

(Mitt. d. Anthropolog. Ges. Wien. 17. Bd. 1887.) — Zur Kunde der Häm-moshalbinsel im 12. Jahrh. nach den Erkundigungen des Arabers Idrisi. (Sitzungsberichte d. k. k. Akad. d. W. Phil. hist. Cl. 113. Bd. 1887.) — Kritik d. ältesten Nachrichten über den sky-thischen Norden: I. Über das arima-spische Gedicht des Aristaeas. (Sitzungsber. d. k. k. Akad. d. W. Phil. hist. Cl. 116. Bd. 1888.); II. Nachrichten Herodots über den skythischen Kara-waneweg nach Innerasien. (Ibid., 117. Bd. 1888.) — Die heutigen Be-wohner Makedoniens. (Verhandlungen d. 9. Deutschen Geographentages in Wien, 114—123.) — Bericht über die Ausstellung d. Kartographie d. Südost-europäischen Länder. (Ibidem 284—287.) — Das Verhältniss der Thraker und Illyrier zu einander. (Mitt. d. An-thropolog. Ges. in Wien, 23. Jahrg. 1893.) — Die alten Thraker: Eine ethnologische Untersuchung: I. Übers-icht der Stämme. (Sitzungsber. d. k. k. Akad. d. W. Phil. hist. Cl., 128. Bd. 1893.) — Razni veći i manji članki o Pauly-Wissowa, Realencyclopädie der klassischen Altertumswissenschaften (Stuttgart 1894—1926).

Literatura: A. E. Forster, Schrif-ten von Wilhelm Tomaschek. (Sepa-ratni odtis iz Bericht über das 27. u. 28. Vereinsjahr 1900/1901 u. 1901/1902 erstattet vom Verein der Geographen a. d. Universität Wien.) — A. E. For-ster, Professor Dr. Wilhelm Toma-schek. (S. A. a. d. Deutschen Rund-schau für Geographie u. Statistik, 24. Jahrg., 5. Heft.) N. Zupanč.

Devetdesetletnica rojstva antropo-loga A. Weisbacha. Mož, ki je skoraj trideset let delal, da prouči Srbe, Hrva-te in Slovence v antropološkem pogle-du in je o tem predmetu objavil zna-menite studije, pač zasluži, da se mu

v naši znanstveni literaturi in v naši javnosti obudi spomin. Ta mož je bil dr. Avguštin Weisbach, rojen 27. julija 1837 v Komotovu (Komotau) na Češkem, umrl 17. aprila 1914 v Štajerskem Gracu. Gimnazijo je dovršil v rojstnem kraju, medicino pa v c. kr. kirurški Josefsakademiji na Dunaju. Bil je vojni zdravnik in je postal (leta 1869.) direktor avstroogrškega Nationalhospi-

A. Weisbach.

tala v Carigradu tam do osemdesetih let prejšnjega stoletja. Vrnivši se do-mov je dobil mesto štabnega zdravnika v 1. dunajski garnizijski bolnišnici in potem je postal višji štabni zdravnik in šef sanitete pri XV. armadnem kor-pusu v Sarajevu. Pri upokojitvi (1. ma-ja 1900) mu je bil podeljen čin gene-rala. Dasi je bil A. Weisbach Nемец, vendar je bil napram južnim Slovanom

pravičen in so ti gotovo uživali njegove simpatije, ker ne bi bil drugače s toliko vstrajnostjo in ljubeznijo proučeval njihove rasne posebnosti. Dve leti pred svojo smrtjo je Weisbach stopil v korespondenčno zvezo z avtorjem, ki je bil takrat voditelj antropološkega oddelka v Etnografskem muzeju v Beogradu. Najuspelejše in najresnejše Weisbachovo delo je opis plemenskih (rasnih) osebina naših jadranskih primorcev iz Dalmacije, Hrvaške in Istre. Glavna dela: *Die Serbokroaten der adriatischen Küstenländer*. Berlin 1884. — *Die Bosnier*. Dunaj 1895. — *Weisbach et Glück, Crania bosniaca*. Sarajevo 1901. — *Die Slovenen*. Dunaj 1903. — *Die Serbokroaten Kroatiens und Slavoniens*. Dunaj 1905. — *Die Schädelform der Slovenen*. Dunaj 1912. — *Literatura: Ferdinand Khull-Kholwald, Dr. Augustin Weisbach*. (*Mitteilungen des naturwissenschaftlichen Vereines für Steiermark*, Bd. LI., 8—16.) Štajerski Gradec 1915.

N. Zupanič.

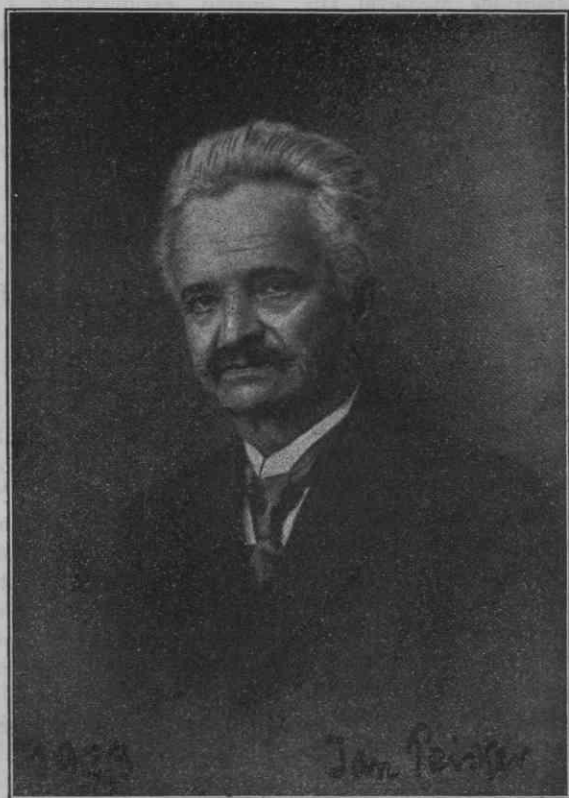
Petinsedemdesetletnica rojstva Jana Peiskerja. Realistični pogledi pri tolmačenju zgodovinskih virov o izvoru in življenju starih Slovanov vstvarili so J. Peiskerju posebno mesto med slovanskimi zgodovinarji in etnologi. Vsekako so njegovi vidiki poglobili pisanje zgodovinskih del o Slovanih.

Jan Peisker, češki socijološki historik, se je narodil 25. maja v vasi Opofány pri Behině na Češkem. Osnovno šolo je obiskoval v rojstnem kraju, meščansko in prve tri razrede gimnazije v Piseku 1860—65, četrto do osmi gimnazijalni razred pa v Taboru, kjer je l. 1870. položil maturo. Historične in slavistične studije je dovršil (1873) na univerzi v Pragi, a doktorsko čast je dosegel 1892 v štajerskem Gradcu. Peisker je stopil v

državno službo kot pomočnik na univerzitetni knjižnici v Pragi 1874—1891, potem je prišel na univ. knjižnico v Š. Gradec in je tam služil: kot skriptor 1891—1904, kot kustos 1904—1910 in kot direktor 1910—1918. Istočasno je predaval kot privatni docent na univerzi v Š. Gradcu socijalno in gospodarsko zgodovino (1901—1918), a po zlomu Avstrije je bil izbran za rednega profesorja na Karlovi univerzi v Pragi. Predaval je socijalno in ekonomsko zgodovino 1919—1921. Od 1921 živi v pokoju v Š. Gradcu. Živeč v svoji rani mladosti v vasi, ponesel je v šolo žive impresije iz kmetskega življenja in o agrarnih spremembah, ki so bile nastopile v Avstriji po letu 1848., ko je odpadla tlaka in desetina, a zemlja postala lastnina kmeta. Zato je Peisker jemal v obzir pri svojih zgodovinskih studijah ekonomske in socijološke faktorje, paralelno delujoč s tedanjimi nemškimi učenjaki Meitzen-om in Rhamm-om. Peiskerjeva dela imajo realno osnovo, medtem ko so mnogi drugi zgodovinarji kabinetni teoretičarji več ali manj od stvarnosti oddaljeni. Bivanje v štajerskem Gradcu je Peiskerja napotilo k studijam južnoslovanskih agrarnih in socijalnih razmer v srednjem veku, posebno k proučevanju starega društvenega in gospodarskega življenja Slovencev na južnem štajerskem. V tamošnjih mnogobrojnih županih vidi Peisker privilegirani sloj tujega (avarskega) izvora. Peisker je v glavnem dokazoval: da so Skiti bili iranizovani turški nomadi, ki so podjarmili slovenske sosedopoljedelce. Z druge strani so isto storili skandinavski pirati (Vikingi) in odtod menda prihaja trojni socijalni sloj pri nekaterih slovanskih narodih: slovanski, germanski in turški sloj. Te nove teorije J. Peiskerja niso bile v glavnem z odobravanjem sprejete ne

pri slovanskih učenjakih ne pri širši publiki in so provzročile dosti ostrih polemik. Celo nekateri nemški zgodovinarji, kakor Rochfahl, E. Goldmann, A. Dopsch, Janko so se vsprotivili. Peisker se ni ustrašil nasprotnikov, ampak je ostal dosleden in je svetoval

line, ker drugače lahko zopet pride čez nas turško-tatarska in germanska najezda. Peiskerjeva dela so bila priznana v prvi vrsti pri Angležih, a tudi pri Slovencih in Nemcih je našel prijatelje in zagovornike svojih nazorov (n. pr. Vl. Levec, L. Hauptmann, I.

Jan Peisker.

Slovanom, naj reformirajo svoje zgodovinske ter naj ne gledajo svojo prošlost na romantičen način, ampak prikazujejo stvarno dogodke iz prošlosti. On svetuje po padu Avstrije i v času obnove slovanskih držav, da je treba prenehati z malenkostnimi strankarskimi in osebnimi prepiri v korist ce-

Marquart itd.). — Glavna dela: Bericht über die zum Zwecke einer agrargeschichtlichen Durchforschung Steiermarks vorgenommenen einleitenden Arbeiten. Graz 1893—94. — Über die Wichtigkeit der Lagen- u. Vulgo-namen. Graz 1895—96. — Eine Geschichte des Pfluges. (Zeitschrift für

Sozial- u. Wirtschaftsgeschichte, V, VII, 1896.) — Die altslovenische Župa, 1897. — Die serbische Zadruga, 1900. — Die älteren Beziehungen der Slaven zu Turko-Tataren u. Germanen u. ihre sozialgeschichtliche Bedeutung, 1905. — The asiatic Background of the Slavs in The Expansion of the Slavs. (The Cambridge Medieval History.) — Zreformujme dějepisné studium! Praga 1921. — Tvarog, Jungfernsprung u. Verwandtes. (Blätter für Heimatkunde, Jhrg. 4.) Graz 1926.

N. Zupanič.

Pozdravni govor

delegata kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca g. dr. Niko Županiča na XII. kongresu poljskih medicinaru i prirodoslovaca. Varšava, dne 12. jula 1925.

»Data mi je vanredna čast i prilika, da Vas, gospodo, pozdravim kao delegat vlade Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i da Vam poželim uspeh na kongresu, kao i kod kuće u praksi i teoriji. Vi ste se, gospodo, danas na XII. kongresu prvi put skupili posle oslobođenja i ujedinjenja poljskih zemalja i oblasti u jednu veliku državu, pa Vam, prijatelji, razumevajući Vašu sreću i oduševljenje zbog toga srdačno čestitam, slobodu — Vama živima, a pokojnicima Vašeg staleža, koji su žrtvama bilo u radu, bilo u blagu, bilo u krvi pripomogli do slobode — njima kličem: slava!«

»Prirodno je, da mi južni Sloveni lako pojмимо Vas Poljake kao i Vi nas, jer nas je zajednička kolevka od njihala u oblasti majke Visle i oca Pripeta, a historija oslobođenja i ujedinjenja nas obeju pokazuje sjajne primere domoljublja i požrtvovanja.«

»Moji zemljaci herojski su narod i nije čudo, ako su slavna dela Poljaka u dugotrajnim borbama sa Tur-

cima našla upravo kod Srbo-Hrvata najlepši odziv. Naš pesnik renesanse, Dubrovčanin Ivan Gundulić, proslavio je poljsko oružje i poljskog kralja Vladislava IV. u epopeji »Osman«, umetničkom delu dostojnom slavne pobede nad neprijateljima Slovenstva i evropske kulture. No, mi Jugosloveni imamo razumevanje i za Poljaka, Nikolo Kopernika, koji je svetu otkrio veličanstvenu tajnu sunčanog sustava i čijim se imenom ponosimo donekle i mi sa juga, jer smo i mi Sloveni kao što ste i Vi, poljska braćo, i kao što je bio Kopernik Sloven. Krv nije voda a duša živi u krvil!«

»Žalim, što su već davno umrli naš prirodnjački filozof Ruđer Bošković, po rodu Dubrovčanin, i fizik Josip Stefan, rodod iz Koruške, i šteta je, što ne prisustvuju kongresu gospoda Mihajlo Pupin i Nikola Tesla, fizičari iz New Yorka, jer bi upravo ti odlični jugoslovenski naučenjaci umeli ovde oceniti zasluge Poljaka za progres prirodoznanstva. Naročito sam zadovoljan, što vidim u poljskoj državi tako uzorno organizovanu antropološku nauku, tako da stoji Poljska u tom pogledu u prvom redu. Svakako je već i vreme, da jednom čovek načini sebe predmetom rasnog istraživanja i da upozna sam sebe.«

»Želeći Vam, gospodo kongresisti, još jedanput uspeh, ja Vas pozdravljam najsrdačnije.«

Poetovio. *Vodnik po muzeju in stavbenih ostankih rimskega mesta.* Napisal Mihael Abramič, slovensko izdajo priredil A. Sovre. Izdalo in založilo muzejsko društvo Ptuj 1925.

Kot prvi po vojni izdani vodnik po jugoslovanskih muzejih je izšel Abramičev vodnik po Ptujju. Uvršča se v okvir serije vodnikov, kakršne izdaja avstr. arheol. institut in kakršni so se tako z ozirom na vsebino kakor na

opremo, doslej izvrstno obnesli. Ni torej navaden vodnik, eden izmed onih pustih, suhih katalogov, kakršne rabiš le v muzeju pred dotičnimi objekti in kakršnih ne rabiš potlej morda več. Abramovičev vodnik je bolj živo popisana zgodovina starega Ptuja, izrezek iz bogate slike antične kulture na našem ozemlju. In celo tam ni pisatelj dolgočasen, kjer mora naštevati posamezne muzejske objekte. Manjši ekskurzi, o Mitrovem kultu, o rimskem lončarstvu, prekinjujejo pravi muzejski katalog. Narodopisna in kulturno-zgodovinska zbirka muzeja seveda ni sta upoštevana, toda upati je, da dobimo sčasoma tudi za ti dve vodnike. Sploh bi bilo želeti, da bi dobili po vzorcu tega vodnika še vodnike po naših narodopisnih muzejih. Tak vodnik, z daljšim uvodom in kratkimi, čeprav ne suhimi popisi in predvsem razlagami posameznih predmetov, bi mogel biti izvrsten uvod v narodopisje v ozemlju svojega muzeja.

Baldwin Saria.

† **Dr. Krum Drončilov.** V je en 1925. leta je na tragičen način končal svoje mlado življenje Dr. Krum Drončilov kot žrtev svojega poklica. Pri prazgodovinskem prekopavanju ga je zasula zemlja. Drončilov je bil po stroki antropolog in antropogeograf in je bil na sofijski univerzi nameščen kot docent. Narodil se je v Samokovu na Bolgarskem 6. avgusta 1889. Po dovršenih gimnazijskih študijah se je vpisal na univerzi v Berlinu kot slušatelj geografije in etnografije, a pri Feliksu Luschanu je poslušal tudi antropologijo. Doktorsko čast je dosegel leta 1914. Po vrnitvi v domovino je postal asistent etnografskega muzeja v Sofiji od 1914—1915. Za časa svetovne vojne je bil vzet v armado 1915—1918, a od 1918—1923 je služil kot asistent na sofijski univerzi. Leta

1923 je bil izbran za docenta na univerzi ravnotam. Drončilov se je bavil v prvi vrsti z antropologijo in antropogeografijo kraljevine Bolgarije, vendar pa je napisal dobra dela o Arbanasih in o prebivalstvu Južne Srbije (Macedonije) na osnovi materiala iz vseh tamošnjih srezov. Njegova glavna dela so: Materiali za antropologijata na Bolgarite (1921); Prinos km antropologijata na Albancite (1921).

N. Županič.

Михаило Ласкарис, Византинске принцезе у средњевековној Србији. Прилог историји византинско-србских односа од краја XII. до средине XV. века. (Књижарница Ф. Баха). Београд 1926.

Ker so bili Srbi u srednjem veku sosedje bizantinske države in ker so pri cerkvenem razkolu ostali na strani Carigrada, je razumljivo, če so se srbski vladarji ženili tudi na dvorih bizantinskih dinastov. To je bilo dosti važno, ker ženitbene veze niso imele samo političnega pomena, ampak so odpirale vrata bizantinski civilizaciji v srbskih deželah. Zato je dobro, da nam je grški zgodovinar M. Laskaris, sedaj profesor na univerzi v Solunu, napisal monografijo pod gornjim naslovom, katera nam pregledno pred očuje zgodovino ženitvanjskih zvez med srbskimi dinasti in bizantinskimi princesami. Profesor Laskaris je dijak beograjske univerze in je dosegel doktorat na osnovi disertacije pod gornjim naslovom. Avtor opisuje v hronološkem redu sledeče bizantinske princeze, pozneje srbske vladarice: Evdokijo, hčer bizantinskega carja Aleksija III., omoženo s kraljem Stevanom »Prvovenčanin«; Ano, hčerko epirskega carja Teodorja, omoženo s kraljem Radoslavom; Simonido, hčerko bizant. carja Andronika II., omoženo s kraljem Milutinom; Marijo Paleologovo, ženo kralja Štefana De

čanskega; Jerino Kantakuzinovo, ženo Jurja Brankovića; Heleno Paleologovo, ženo Lazarja Brankovića.

Delo M. Laskarisa predstavlja resno zgodovinsko razpravo in nikdo ne bi prisodil, da je začetniška doktorska disertacija. Zapaža se popolna objektivnost in logična ostrina kritike. Zato je popravljeno dosti mišljenj in trditev predhodnih del poznanih zgodovinarjev K. Jirečeka, Č. Mijatovića, R. Grujića in drugih.

N. Zupanič.

Obleka kranjskih žen v 18. veku.

Dne 4. julija l. 1766. je umrla v Kranju zapuščini je bila ta-le obleka: Zelena Marija Florian roj. Prešeren. V njeni sukna kratka šavba s podloga iz laške jagnjetine. Vrhna suknja iz temno barvanega mesolana, zarobljena z zelenim svilnatim trakom. Vrhna suknja iz rmeno barvanega mesolana, zarobljena z višnjevim svilnatim trakom. Suknja iz rjavega kronskega raša (Cronräsch), zarobljena z višnjevim svilnatim trakom. Suknja (raša) iz korškega zelenega raša. Platneno perilo: 5 vratnih srajc, 3 rute za na glavo, 3 namizne prte iz cvilha, 1 cvilšna brisalka, 1 cajgasta blazina za krste, 3 pare črnih izšitih podzglavnikov, 5 rjuh iz mikanega hodnika z zapognjenimi čipkami, dve rjuhi iz mikanega platna.

L. 1774., 6. dec., je v Kranju umrla druga žena Mihaela Floriana, Neža roj. Kraškovic. V zapuščini je bilo to-le: Srebrn pas z deloma pozlačenimi, deloma plavotopljenimi členi, en manjši srebrn pas, ena srebrna verižica. Kikla iz bruseljskega napol cajga, s črnimi modrcem in črnimi motvozi. Ena kikla iste vrste z rmeno svilenim modrcem in črnimi motvozi. Kikla iz kamelota z belim rožičastim svilenim modrcem in zlatimi porticami. 5 srajc iz domačega platna, ena s tačicami.

Ena musulnasta izšivana peča s čipkami. Ena umusulnasta izšivana bolj fina peča. Ena dvojnosi-tilnata vratna ruta. Ponošena bavela-ruta. Suknena jopa s flanelasto podlogo. Zelenosuknena z dimnato jagnjetino podložena šavba, 1 cicast predpasnik, 1 črn gradidorski predpasnik, 3 plavi platneni predpasniki za delavnik. Pajčolanasta avba z zlatim formom in finimi čipkami, 1 stara s črnim formom, 1 par volnatih rdečih nogavic, 1 par čevljev.

(Iz Pavšlarjevega arhiva v Kranju.)

A. Koblar.

J. Peisker, Tvarog, Jungfernsprung und Verwandtes, Blätter für Heimatkunde IV, 1926, št. 7—8, str. 49—57.

Razprava prinaša bogato gradivo iz toponomastike za proučevanje slovanske mitologije, razlaga tega gradiva bo pa jedva dosegla soglasno odobravanje. G. avtor izvaja: Po raznih slovanskih krajih imamo hribe, ki imajo v osnovi besedo *tvarog*. Njen pomen je znan: Topfen, Käse nem. Quark, Quargel je prevzet iz slovanskih jezikov. Iz raznih okoliščin pa postane verjetno, da imamo v tej besedi še postransko obliko za ime najvišjega (in edinega) slovanskega boga Svaroga. Na slovenskih tleh najde g. P. to deblo v sledečih slučajih: 1. Torok (kraj. reperitorij: Torek), zaseljek kat. občine Dobrova, sod. okr. Sevnica: 1309 burg Twaroch; 2. Verače, vas v sodnem okraju Kozje: 1480 Tbaraschitzberg, kar je lahko *tvarožičb* (po g. Peiskerju), torej nekaj patronimik; mogoče je pa tudi slov. *tvarožcb*. Mogoče smemo še pristaviti: 3. Dwarack (1524), Steir. Gerichtsb. 412 in Vorrech Lf. Gesamturb. 284; oboje je menda današnji Tvorec ali Tarovec vzhodno Kladja. 4. Tarecker, kmetski dvorec, Laintal pri Trofeiach: 1434 Taregk. Verjetnost, da je *tvarog* druga oblika za *svarog* postane večja, ako vidimo, da nastopata imeni alternando v parovnih krajevnih nazivih, kjer je

drugo ime istotako mitološkega pomena; raznim *tvarožnim* in *svarožnim* goram odgovarja — kakor navaja g. avtor — kot drugi člen: *strašidelnik* ali *čertāv mlyn* etc. Pristaviti smemo, da je znan najvišji bog Slovanov tudi pri nas s svojim običajnim imenom: prim. ime kmetskega posestva Svarožnik v Vitanju (Slov. Glasnik XI, 1868, 23) in na Pohorju (Novice 1859, 169); nejasno je ime Zwarocz sev. zap. Celja = svarožič? — Eni taki toponomastični skupini posveti g. avtor še nadalje svojo pozornost; v nekih slučajih si stojita nasproti *děvině* in *svarožičb* (oziroma ekvivalentni izrazi: *svętovidě*, sv. Vid). *Děvině* je adj. k subst. *děva*, Säugerin, Jungfrau; dostaviti je skok (ali skala, pečina). Na te „Děvine“ nadovezuje tradicija povest s tipično vsebino, kjer se reši deklica pred zasledovanjem nezaželjenega ljubimca s skokom v globočino. To stalno se ponavljajočo povest označi g. pisatelj kot neslano („abgeschmackt“) in skuša dokazati, da si stojita v teh slučajih nasproti dve mitološki bitiji, prevzeti v slovanske verske predstave iz Zoroastrove religije: *děva* da je zapravo iranski daēva, ki odgovarja zoroasterskemu Ahrimanu; *svętovidě* (istoveten s svarožičem) pa da je etimološko **spęntō vidaēvō* „der heil. Antiděva“. Beseda *děva* bi imela potemtakem v slov. jezikih dvojni pomen: 1. deklica, 2. *děva* „zli duh“; ko je drugi pomen otemnel, je bila podana možnost, da se razvije ob „kulturnih pozornicah“ *Děva* — *Světovidě* ljudska povest o zasledovani *děvi*, ki skoči v globino... V nadaljnjem očrta g. avtor zgodovinsko podlago za to svojo domnevo: l. 359. je naselil cesar Constantius II. Sarmate nazvane „limigantes“ ob Renu, kjer se izliva vanj reka Nahe; ti Sarmati, ki so seveda Slovani, so prenesli v svojo novo domovino predstave zoroasterske religije; njim je pripisovati „kultno pozornico“ pri Dahnu (Rheinpfalz): Schützenberg s kapelo sv. Mihaela — navmes potok — in *Děvin skok*. Ostale

take pozornice po sedaj nemških in slovanskih tleh so nastale s prihodom Avarov in Slovanov. — Tako g. pisatelj! Ker je jasno, da je najvažnejši del razprave oni, ki govori o „děvinem skoku“ se vrnimo k tej točki. Od gospoda pisatelja nedovoljno razjašnjeno dejstvo, da se ponavlja ob istem krajevnom imenu „Děvin skok“ vedno tudi tradicija o bežeči deklici, se da na preprosti način razložiti tako, da je na dotičnih krajih lokaliziran starodavni naravni mythus Slovanov: demon zime (viharja?) je ugrabil dēvo, božico pomladnega življenja in jo drži v svojem gradu. Solčni heroj pride čez nekaj časa pod grad in omogoči z bajili ujetnici skok iz grajskih lin. Kmalu dospje i sam demon in začno se pregovarjanja... Iz slovenske narodne literature je znana pesem o Trdoglavu in Marjetici, ki obravnava to epizodo. Solčni heros (španski kraljevič) prinese pod grajske line, kjer je zaprta njegova sestra Marjetica, zaželjene predmete:

Vzel je oljkove križe tri...

Vzel je tri leskove šibice;

Z vsako trikrat vdaril je

Potlej Marjeto rešil je.

Marjeta se *doli spusti*

Po drobni zlati ketini...

V par trenutkih se prikaže še tudi Trdoglav! To je „děvin skok“ v pravljični obliki; oder, kjer se odigrava ta epizoda je nedoločen („Pusti grad“). V pripovedni obliki je ta prizor lokaliziran na razne prepade, ki nosijo odslej zadevno ime. Za Štajersko so zbrane te povesti pri Krainzu (Hans v. der Sann), Sagen, str. 4—5; za Koroško pri Graberju str. 437. Zasledovalec je tukaj postal kak vitez; rešitelj, ki je v slovenski bajni povesti devin brat, postane v povestih soprog, ali kdo drugi. V neki koroški povesti pade zasledovana devica v naročje sv. Rozalije; še danes si hodijo kmetje tje iskat leka za vid. (Substitucija za sv. Vida, ki je istotako svetnik za oči.)

Pri tem prizoru so udeležene tri osebe — dēva, svetli heroj in demon viharja ali zime; normalno smemo pričakovati tri imena tudi pri lokalizacijah; g. Feisker določi po svoji teoriji samo dve, a tudi pri njem se pokaže poleg dēve (= zlega duha) še po kakšen hudič; n. pr. pri tremerski kultni pozornici. Svitli heroj, ki nastopa v teh povedkah, ni istoveten s Svarogom temveč je samo Svarožič, to se pravi, on je človek, ki pa izvaja svoje poreklo od samega boga. Slično pripada pri Germanih Sigurd rodbini Welsingov, ki jim je praded sam Odin. V slovenski in čakavski narodni tradiciji se imenujejo taki heroji kresniki; v naših pravljicah bivajo na Zlati gori; narodne povesti pa jim dodeljujejo različne kraje kot bivališča. Drugo ime tega heroja Svetovidъ, ki je bilo sicer znano tudi po slovenskih tleh, se je v krščanski dobi izprevrglo v Sveti vid, kot to dokazuje podrobneje g. pisatelj. Tudi sv. Jurij in Sv. Mihael sta nadomestila slovanske predstave. — Demon, ki ugrabi Dēvo, je bil prvotno pač *črtov*. Kazno je, da je beseda Čatež, ki jo poznajo Slovenci, *tabu* za črta: „Čatež je pol človek, pol kozel, sam peklenški hudič“ (Trstenjak, Slov. Glasnik I, 1859, 172). Tudi o Ladislav beleži tradicijo, da je bil Čatež „bog vetrov in viharja“ (Dom in Svet 1892, 377). Tam tudi opiše dva kranjska kraja, ki sta ohranila nanj spomin: 1. Čatež na Dolenjskem ob vznožju Gorjančev, s farno cerkvijo Sv. Jurija in s podružnicama sv. Vida in sv. Mihaela; torej sami značilni svetniki. 2. Čatež nad Trebnjem z župno cerkvijo sv. Mihaela. 3. Pristavimo še: Čatež, naselje občine Virštanj; spada mogoče h kultni pozornici Verače < **tvarožičev hrib*. Črtov priimek je v omenjeni slovenski bajki *Trdoglav*; že Trstenjak je primerjal iz nemške tradicije vzporedno ime *Grummelkop* (nizkonemško *Grummel* ‚Donner‘); latv. *Aukopernes*; aŭka, fem. ‚Sturmwind‘ (Slov. Glas. XI, 1868, 185). Opozarjam še na eno tako

ime: gospod žlemberskega gradu (Schmieberg nad Mariborom) se zove *Krutogvava*; o njem se pripoveduje: „ko je nekoč zasledoval pred njim bežečo kmetško deklco, pade čez skalo v globok prepad in se ubije. Kmetje ga najdejo mrtvega, okrog vratu mu je bil ovit pisan gad“ (Popotnik 1883, V, 239). Ime Strašilo, Strašidlo, o katerem razpravlja g. avtor (ime je običajno pri Čehih), imamo mogoče v kultnem odru pri Göstingu; poleg težko obrazlozljive oblike za Straszengel: Strazinola imamo zelo zgodaj tudi Strazille (1159), Strazelle (1265). To je mogoče ime hriba. Torej bi imeli tudi tukaj zahtevano trojico: *Dēva, Svetovidъ* (župna cerkev sv. Vida) in *Strašilo*. Iz ščavniškega dola navaja Trstenjak (Novice 1857, 90) narodni običaj, da se sprime ta na sv. Jurija dan „zeleni Jurij“ ali „Vesnik“ z *Raboljem*, ki je oblečen v kožuh ali slamnati plašč. Beseda *rabolj* je mogoče prevzeta iz madžarskega: prim. madž. *rab* sb. (izposojenka) ujetnik, arestant, suženj; *rabul* adj. gefangenmäßiĝ; semkaj spada mogoče tudi beseda *rabelj*, „Henker“. — Za ime *zlodej*, ki je pač tudi *tabu* za črta, prim. *Zlūdei, Slūdi* ime moža, ki si je pridjal nemško ime Sifridus Mon. Car. 1203, 395 et pass.

In končno *dēva*: njeno ime živi v krajevnih nazivih: 1. Tiffen, Koroško, jug. zap. Trga Tevvin, Tiuna etc., pri tem kraju je lokaliziran tudi „Jungfernsprung“. 2. Devina voda imenovana tudi Črešnjevski potok in vas, Štaj.: Theping (1583) Steir. Ger.-beschr. 346 et pass. Tudi tukaj je lokalizirana neka narodna pripoved, ki se nanaša na ime hriba Šentovec, in na Zlodjev mlin (Pajk, Črtice sub *Šent*): „Div* in zlodej se prepirata za dušo nekega mlinarja; Šent prišanta (!) s sekiro, ter odvede dušo seboj! Šentova sekira daje slutiti, da je mišljen tukaj Perun ali Trot, ki nosi tako orodje; tej sekiri pravijo Slovenci pri Žitalah (Schiltern, ščitarji; v Halozah): *taranbalta!* — 3. *Devin*, ital. Duino, ob Adriji; nem.

Tibein; 4. Depinach, naselje (izginilo), pri Ponikvah (1451); Tybeiner (1480) sev. Šoštanja (izginilo). — Pod Děva je pač mišljena *Vesna*, beseda pomeni v Tolminskem isto kakor vešča. Krajevno ime „Děvin skok“ je slovanska pararela k nemškemu „Brunhildenbett“ (Symons, Heldensage², 656). Perun je pri Slovencih še zastopan z imenom rastline perunika fem. ‚iris germanica‘; Perkunji hrib, na katerega je često opozarjal Trstenjak, je pa v starejših oblikah zapisan kot Perkonigberg (1490), še starejša oblika je na žalost pokvarjena: 1441 Prewukiry, vsekakor to ne spada semkaj. Sicer je pa znan bog groma med nami kot Trętb, Trędъ; prim. trodovnik sb. Hauswurz, Donnerkraut. Krajevna imena: 1. Trotkova, Goričko: 1265 magna Tronkowe (pisano Cron-); 2. Trętov hrib, Traidersberg, sev. zap. Leobna: 1293 Truntisperch ob Leoben; 3. Trętnikъ pri Lienzu, Tirolsko: Trontnic (locus in comitatu Meginhardi l. 1075–1090, № 413 po Mon. Car.; 4. slično menda tudi Trętnikъ danes Trainting (vzhodno Antheringa): curia in Trünting l. 1115, 876, 6, Salz. Ukb. — *J. Kelemina.*

Na obranu.

Účelem vědeckého referátu jest, aby čtenář přesně zvěděl l, čemu a na základě jakých zdrojův autor učí a 2, co a na základě jakých zdrojů referent namítá.

Z referátu však páně profesorova čtenář nemůže si nijak představití obsah mojí rozpravy, založené na plásech a obrazech scenerií přírodních, kdežto místní jména jsou v nich pouhými, ovšem důležitými vignetami.

Předvedl jsem prozatím šestnáctero ve všem shodných scenerií, tudíž jevišť, a každé jest o třech souhlasných kulisách: 1) voda s prudkým proudem, 2) v levo od vody hora s velkým obzorem, 3) v pravo od vody skalní stěna; hora se stěnou tvoří více

méně úzkou temnou soutěskou. Kde se jména obou těchto kulis zachovala, nese hora název svatý, stěna buď epitheton čertovo, nebo se zove Děvin skok, Jungfernsprung. Jsou to tudíž vesměs kulturní jeviště, do nichž soustředil Slovan svoje dualistické představy o dvou světovládých mocnostech: dobrého světla a zlé temnoty v neustálém zápase. Z jevišť čertovských předvedl jsem šest, z děvinských devět. Z těchto patnácti jsou dvě nezřetelnější: čertovské nad horní Vltavou u Vyšího Brodu (Hohenfurt) v Čechách, děvinské nad Murou u Göstingu v Štýrsku:

Děva tu zřejmě zastupuje čerta ve všech devíti jevištích!

Jak nabylo slovo *děva* čertovského významu? To mohlo nastat pouze z jazyka, kde čert slove *deva* skutečně, totiž v Avestě, řeči iranského reformátora Zarathuštry, jenž daevy, dosavadní bohy, strhl do pekel, a tím nabylo božské jméno *daeva* d'ábelského významu. Služe-li tedy stejně též i démon slovanský, tož Slované přijali ho s dualistickou naukou Zarathuštrovou, neboť patnáct dualistických

jevišť slovanských samo o sobě to dosvědčuje. Z toho všeho vysvítá již předem, že slovanská kulturní jeviště jsou pouhou kopií předpokládaného originálu iranského.

Tato moje předpověď v zápětí se vyplnila, když slavný iranista Marquart objevil mně originál v soutěsce zvané *Mazdoran* na rozhraní iranskoturanském:

* hora *Mazdoran*.

--- skála *Kara dagh*
„Černá hora“.

Toto kulturní jeviště, v naší řadě šestnácté, dá se přesně datovati formou názvu *Mazdoran*, jenž se nese k božímu jménu *Mazdāh Ahura* »moudrý Bůh«. Tato forma přichází pouze v nejstarší partii avestských hymnů, jež již autorem jest Zarathuštra sám; pravděpodobně žil kolem r. 900 př. Kr. (Bartholomae, *Zarathuštra Leben u. Lehre*. Heidelberg 1919). V novějších partiích Avesty čteme výhradně formu *Auramazda*.

Struktura iranského jeviště se kryje se slovanskými naprosto; dokazuje, že základ víry, jak ji hlásal Z., se nijak nezměnil ani mezi Slovany. — I jeviště slovanská možno datovati aspoň *ad quem*: r. 359 po Kr. byla přesazena část zajatých Sarmatae *Limigantes* z jižních Uher do Porýnska, a po nich zbylo kulturní jeviště *Jungfernsprung* u města *Dahn* (Rhein-Pfalz), shodné s druhými; byli to tedy Slované. Od časů Zarathuštrových až po toto přesazení uplynulo aspoň 13 století.

Dokud Slované se přidrželi svého dualismu, dovedli přesně lišit jméno *děvy* (mask.) satana ode jména *děvy* (fem.) panny; pokřesťení, nesměli však již nazývati čerta pohanským jménem *děva*, nýbrž biblickým jménem *djabol*; pak rozuměli názvu *děvin*

skok ve smyslu *děvin skok*, a po svém poněmčení *Jungfernsprung*.

Tim objasněna celá, romanticky naladěná záhada neočekávaně jedno-duše, a slovanskou mythologií zbaví nevítaných fantastů; že se budou zuby nehty bránit, ovšem marně, dalo se očekávat předem.

Jako první přihlásil se vážený pan referent; jemu shoda šestnácti kulturních jevišť nijak neimponuje, on zamítá jejich dualism z ohledu na prostonárodní pohádky o štvaném děvčeti, v nichž vidí »starodaven naravní mythus Slovanov« o třech božstvech: 1) *démon zimy* (vichru?), 2) *děva*, bohyně »pomladnega življenja«, 3) slunečný heros. Všechny tyto tři roztočivé veličiny jsou však holé výmysly všelijakých diletantů, jichž se pan ref. důvěřivě dovolává, n. př. otce *Ladislava*, že byl Čatež (prý *tabu* za čerta) »bog vetrov in viharja«, *Dom in Svet*, 1892, 377. Tam však čteme: »Čatъ je bil bog vetrov in nevihte. To imam zapisano, pa ne vém, kje sem dobil. Od tega božanstva je ime Čatež.« Co kde si velebný pán zvonit slyšel, panu ref. sotva po 35ti letech jest již tradicí. — *Pajek*, Črtice 226 vypravuje, že zlí duchové *Zlodej* a *Div* se přeli o duši někoho mlynáře; přibelhal šent se sekyrou a duši odvedl. K tomu dodává pan ref.: »sekira daje slutiti, da je mišljen tukaj *Perun* ali *Trot*, ki nosi tako orodje«. [Pan ref. při tom odkazuje na pytle praštěného filosofa *Hanuše*, že *Děva* je dceř *Perunova* z *Letnice*. *Hanuš* to má od pověštěného falsátora *Hanky*, jenž do nádherného kodeksu *Mater verborum* z 13. stol. (v pražském *Museu*) padělal půldeváta sta českých glos; pod textem *Diana Latone et Jouis filia* vepsal: *Deuana Letnicina ů Perunou dci*. — Pan ref. dosud věří,

že »znan bog groma med nami kot Tr atь...« Leč toto chlapisko rov-
něž Hanka vpašoval do Libušina súdu
(Zelenohor. rukopis), vlastního svého
podvrhu: *Trut pogubi sañ ljutu*. — I
ten Sítivrat jest Hankovo falsum
v Mater verborum: *Sýtiwrat, Satur-*
num pagani illum esse aiunt, qui pri-
mus ab Olimpo uenit, arma Jouis fu-
giens... Picus Saturni filius. Stracec
(Stračec) *Sitiuratonv zin* (syn).]¹ —

Z kulturních jevišť: šestnáctera
shodných scenerií, šestnáctera shod-
ných názvů, kde každý název s před-
mětem se přesně kryje, k nám pro-
mluvila ústa dualistických před-
kův našich přímo, bezprostředně. Po-
hádky však panu ref. trialism
hlásají. Jeho celá úvaha konec konců
bezděčně založena na podvodech Han-
kových, s pomnutím posledního půl-
století literatury mythologické; ta přes
všechnu svou zaostalost aspoň potud
zmoudřela, že folklor do mytho-
logie vůbec nepatří. A Hanko-
vy podvody důmyslně odkryl Adolf
Patera, Hankův druhý nástupce v
Českém Museu, a uveřejnil v roz-
pravě »České glosy v Mater verbo-
rum« v »Časopise Musea král. České-
ho« 1877, str. 491—513. Epochální tato
práce slaví letos padesátileté jubi-
leum; z Prahy do Lublaně cesta da-
leká!

V št. Hradci 5—IV—27.

Jan Peisker.

Niko Županić, Prvobitni Hrv-
vati. (Zbornik Kralja Tomislava, str.
291—296. Izdala Jugoslavenska Akade-
mija znanosti i umjetnosti. Posebna
djela Jugosl. Akad., knj. XVII.) Za-
greb 1925.

Les Croates primitifs.

L'auteur est d'avis que les tribus

primitives qui portaient le nom de
Croates, n'étaient pas d'origine slave
mais plutôt d'une race étrangère pro-
venante de la Sarmatie Asiatique qui
s'étendait à l'ouest jusqu'au bas Don
(Tanaïs). Là, dans une colonie grecque
nommée Tanaïs, on rencontre pour la
première fois le nom de Croatie
(*Χροάθος, Χροβάθος*) sur le monu-
ments en pierre, aux II et IIIe siècle
après Jésus Christ. Le nom y est
employé en nom personnel ou en nom
de famille. Ce qui signifierait que ces
gens — là auraient immigrés à Tanaïs
d'une contrée »de Croates« qui,
d'après l'auteur, se trouve quelque
part entre le Caucase occidental et
la côte orientale de la Mer d'Azov.
C'est là, en réalité, que l'auteur
a réussi à trouver la patrie primitive
des Serbes (voir son ouvrage »Les
Serbes de Plin et de Ptolomée«, Bel-
grade 1924), que l'auteur considère
alors déjà comme étant voisins des
Croates et des Tchèques de même
qu'ils l'étaient au commencement du
Moyen-âge sur le territoire de la haute
Vistule et de la Saale. D'après cette
théorie, les Croates ne se seraient
melés aux Slaves que plus tard, en
guerriers étrangers, soit déjà dans leur
vieille patrie transcaucasienne soit
après, dans leur nouvelle patrie dans
le bassin du haut Oder et de l'Elbe.
Etant arrivés là, ils se seraient sub-
jugés les indigènes, auraient organisé
des états primitifs, crée l'idée tradi-
tionnelle et nationale croate, mais ils
auraient disparu complètement dans
la masse slave subjuguée. Ce n'est que
le nom qui se soit conservé. Il est tout
naturel que les Croates aient conservé,
en conquérants, une place sociale pri-
vilégiée et qu'en soldats, ils l'aient
gardée.

¹ Kar je v oklepaju, je brezpredmetno, ker je g. referent zadevni sporni
odstavek pri korekturi sam črtal. — Ured.

Du bassin de la haute Vistule et de l'Odre c. à d. de la »Croatie Blanche« les Croates émigrèrent aux environs de 626 après Jésus Christ dans la partie occidentale de l'Illyrie. En même temps, une partie des Serbes a quitté d'après Constantin Porphyrogénète sa patrie sur l'Elbe »La Serbie Blanche« (La Saxe d'aujourd'hui à peu près) et a conquis d'abord la Macédonie puis la partie intérieure de l'Illyrie.

L'auteur énumère les différentes explications étymologique du nom »Croate«, entre autres celle de M. Vasmer (iran. hu + urvatha »amicus«) et la sienne (lesghien: churava »community« + plur. suffixe th [d, t]: Churavat: communion, tribu, nation).

Les Croathes, les Serbes et les Tchèques ont vécu primitivement sur le territoire entre la crête du Caucase occidental (Corax) et la côte orientale de la Mer d'Azov (Maetotis), où, dans l'antiquité vivaient et de nos jours encore vivent les Tcherkesses (*Керкесы*) out les Circassien: Kizes, Antes et d'autres aborigènes caucasiens, membres de la famille alarodienne, donc parents éloignés des pieux Pélasges et des Etrusques.

(Po Zborniku Kralja Tomislava XCI.)

Med revijami. Neverjetno se je zadnje desetletje razmahnil interes za kmečko umetnost. Zanimali so se zanj umetniki, ki so v njenem primitivizmu črpali novih oblikovnih vrednot, obrtniki podobno, etnografskih izdanj o tej stvari pa kar mrgoli. Umetnostnemu folklorju se pripisuje tolika važnost, da omogočajo take izdaje večinoma nar. vlade. Vsem tem izdanjem je lastno neko osnovno, enotno stremljenje po tem, da se razgrebe in razgali »bistvo narodne duše«, ki da je najčistejše zapopadeno v oblekah ljudske umetnosti, kjer da

se je skozi stoletja nepokvarjeno ohranilo v svoji prvotnosti in individualnosti. Narodi hočejo s tem dokumentirati svojo samoniklost, in tako treba to razživeti ljudskoumetnostne literature razumeti kot enega izmed tistih pojavov današnjega življenja, ki jim tvori skupno duševno ozadje moderni individualizem, ki se kaže prav tako v »nacionalnih potrebah«, v politiki, gospodarstvu in višji umetnosti.

Tako je izdala sovjetska vlada »Hrestjanskoe iskusstvo Rossie« (ne baš razkošno ilustrirano, pa literarno in metodično temeljito, jedrnato delo). Nemška vlada je izdala svojo »Deutsche Volkskunst« v elegantni opremi, razkošno ilustrirano (zvezka Bayern in Schwaben tudi za nas važna!), potem smo videli »Narodnoe iskusstvo Podkarpatskoj Rusi« (neznanstven tekst pa naravnost luksuzne reprodukcije), »Volkskunst« je izdala v več variantah Švica, Italija, Češkoslovaška v nekih ozirih celo prednjači. Slovaki so dobili poleg Jurkovičevega ogromnega dela v tem smislu sedaj še A. Vaclavikovo »Podunajsko Dedino«, kjer se obravnava hiša, vas, pohiše, plastika, slikarstvo, vezenine, glasba in narodno blago v debeli knjigi. Mnogo dobrega najde tu etnograf in primerjajoča stalna znanost tudi v dobro ilustrirani J. Vydrovi knjigi »Lidové stavitelství na Slovensku.«

Za južne Slovane velja še vedno kot najodličnejše delo te vrste prof. Haberlandtova »*Volkskunst der Balkanländer*«, primerno naš upošteva tudi Bossert: »*Volkskunst in Europa*« (glej poseben člančič!). V ostalem nimamo še velikih, reprezentativnih domačih del. Zagrebški in beograjski etnografski muzej izdajata kataloge in vezenine, »*Narodna Starina*« prinese tupaštam kaj in »*Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slovena*« ter sofijska

»Izvestia«. Vendar imajo vsaj o kmečki arhitekturi Hrvati med nami najboljširnejšo izdajo (*Gradevni oblici* 1906). Za nas Slovence pride nekaj mačehovsko v poštev Haberlandtova »*Österreichische Volkskunst*« in »*Das Bauernhaus in Österr.-Ung.*«, dalje znana angleška »*The peasant Art in Austria*«, potem člančiči Westra, Šmida itd. v Carnioli, Slovanu itd.

Treba se bo tudi nam Slovencem ozreti po takem delu. Etnografski muzej v Ljubljani je prevzel tozadevno iniciativo v roke in če bo sreča mila in državne podpore kaj, dobimo tudi mi sčasoma svojo »Slovensko ljudsko umetnost in glasbo«. S. Vurnik.

H. Th. Bossert: *Volkskunst in Europa*. (Wasmuth, Berlin 1926.) Zelo mnogo diskutirana knjiga, doslej gotovo najboljširnejše delo o ljudski umetnosti, vsekakor pa prvo univerzalno delo o celokupni evropski ljudski umetnosti. Upošteva sicer predvsem ornamentiko v slikarstvu, rezbarstvu, nošah in vezeninah ter arhitekturi, vendar obeta v uvodu še nadaljnji zvezek, ki je potreben in ki bo obravnaval še arhitekturo. Delo vsebuje tekstni zvezek s katalogom in popisom objavljenih objektov ter avtorjev uvod, dalje 132 velikih tabel, večinoma v trobarvnem tisku. Lepo so v primerih zastopane tudi umetnine iz slovanskih držav Rusije, Poljske, Češkoslovaške in Bolgarije, Jugoslavija je zastopana kar z 12 tablam, ki objavljajo vezeninske ornamente večinoma iz južnih in vzhodnih krajev države.

Narodopisec, ki se peča s primerjalnimi studijami na polju umetnostnih oblik, bo našel v knjigi cel leksikon materiala. S. V.

Albert Sič: *Narodne vezenine na Kranjskem: I. Narodne vezenine z Gorenjskega; II. Belokranjske vezenine; III. Bele vezenine; IV.*

Pisane vezenine. V Ljubljani 1918, Poleg 10 fotografij po vezeninskih originalih in 96 deloma barvasto izdanih tabel s posameznimi ornamentalnimi detajli ali vzorci celih ornamentalnih kompozicij v ljudskem (narodnem) duhu.

Zbirka narodnih ornamentev: I. *Narodni okraski na pirhih in kožuhih*. II. *Narodni okraski na orodju in pohištvu*, Ljubljana 1922 in 1923. Deset fotografij in skupno 46 tabel, deloma barvastih.

Slovenski narodni slog: *Kmečke hiše in njih oprava na Gorenjskem*, Ljubljana 1924.

Sičevo delo je plod mnogoletnega truda na polju dela za ohranitev slovenske ljudske umetnosti in nje zopetnega vzbujanja k življenju spričo dejstva, da je narodni slog slovenski ornamentiki in arhitekturi, noši, vezenini, pohištvu potreben, da pa izumira pod pritiskom nivelirajoče moderne šablonske veleobrti. Knjig s tako tendenco se je zlasti izza romantike sem izdalo v Evropi ogromno število, katero število je spričo razmaha individualizma v zadnjih petdesetih letih še znatno poskočilo. Pri Slovencih poznamo le redke literarne poizkuse te vrste, med temi pa zavzema Sičevo delo gotovo najčastnejše mesto tako po obsegu kakor po tem, kako častno zadošča svoji — etnografa to ne sme motiti — zadani nalogi: nuditi ljudem, ki hočejo graditi, vesti, ornamentirati v slovenskem slogu — vzorcev iz domačega zaklada. Obrtne šole, vezilje, rokodelci so se živahno poprijeli navodil Sičeve knjige in izčrpavajo v nji nagromaden leksikon »narodnih« ornamentov in — s tem je zadana naloga dela izpolnjena.

Etnograf seve, ki raziskuje oblike ljudske umetnosti z ozirom na kraj in čas njihovega nastanka in tako išče v

mnogobrojnosti sistema, bo Sičevo delo mogel rabiti v svojo svrhu le v omejenem obsegu, ker je zanj ornament, o katerem ne ve kraja in časa postanka neraben. Te oznake so v nekaterih delih Sičevih le zelo splošne, n. pr. belokranjske ali gorenjske vezenine, v delu Kmečke hiše... šele je z dostavkom »Motivi so posneti iz sledečih krajev« zadovoljen tudi etnograf, ki mu bo izdaja v tej obliki prav prišla.

Marljivi avtor teh del, ki je lani praznoval svojo šestdesetletnico rojstva, h kateri mu Etnolog iskreno čestita, ima, kakor čujemo, še več del opisanega značaja v delu, želimo mu pa le založnika. V teh današnjih bridkih gospodarskih razmerah je požrtvovalen založnik redek, toda za ta dela se mora najti. Mi bi si seve želeli, naj bi v prihodnje avtor upošteval na ta ali oni način v svojih tozadevnih izdajah tudi etnografske interese, s tem bo delo le pridobilo in se bo tudi bolj širilo. S. Vurnik.

Гласник Етнографског Музеја у Београду, knjiga I. Urednik dr. Borivoje M. Drobnjaković, Beograd 1926.

Uprava beograjskega etnografskega muzeja je s tem izdanjem ustanovila svojo revijo, v kateri začena publicirati rezultate znanstvenega dela v svojem delokrogu. Obenem proslavlja z ustanovitvijo Glasnika 25 letnico muzeja.

Glasnik objavlja na uvodnem mestu biografijo Stevana Mihajlovića, ki je podaril svojo hišo državi, da je v njej uredila etnogr. muzej v Beogradu. Potem slede poročila in kronike dela beograjskega (dr. Drobnjaković), sarskega (M. Karanović), zagrebškega (V. Tkalčić) in ljubljanskega (dr. N. Zupanič) etnografskega muzeja. Dr. Gjorgjević objavlja pregled kolektivnega dela za etnografsko proučavanje v Jugoslaviji, dr. J. Erdeljanović piše

o aktualnem problemu Muzej in univerza. Slede etnološke strokovne razprave: dr. S. Trojanović: Glavna obeležja srpskog naroda, N. Zega piše o starih nevestinih pokrivalih v Srbiji, dr. V. Čajkanović o dveh starih slučajih azilije, dr. E. Schneeweiß objavlja novo srbsko koledno pesem, K. M. Manojlović piše o svatbenih običajih v Galičniku z glasbeno prilogom, R. Uskoković piše o nošah v Ivanjici, dr. T. Gjorgjević o petju v Gackem in Jajcu. Sledi bibliografija za l. 1925. in 1926. (slovenska je malo upoštevana, čeprav je raztresena, pa je številna!).

Izdaja je opremljena z mnogimi fotografijami, enim barvotiskom ter notnimi primeri. Pozdravljamo novo etnografsko revijo, ki bo raziskavanju prav velike usluge storila. S. V.

Вођа кроз Етнографски Музеј у Београду. (Drž. štamparija kraljevine SHS, Beograd 1924.)

Beograjski etnografski muzej je bil ustanovljen že l. 1901. in je s tem »Vodjo« praznoval že dvajsetletnico. »Vodja« ni le dostojen katalog, nego je s svojimi popisi in slikami celo nekak uvod v srbsko etnografijo, kakor bi si človek želel od vsakega podobnega izdanja. Priredila sta ga delavni in marljivi upravnik Nikola Zega in kustos dr. B. Drobnjaković in opremila s fotografijo in florisom muzeja. Vodja vsebuje kratek, pa jednat pregled muzejske zbirke in katalog objektov v šestih dvorinah, kar vse ilustrira 33 fotografij po muzejskih imenitnostih. Ni dvoma, da bo Vodja dobro ustregel svojemu namenu; izdaje kaže lep napredek beograjskega narodopisnega muzeja, ki mu želimo uspehov in lepega nadaljnega razvoja pod sedanjim marljivim vodjo. V letih 1901. do 1911. se je muzej udeležil etnografskih razstav v Petrogradu,

Liège-u, Bukarešti, Londonu, Pragi in Turinu.

Podobnega vodjo pripravlja tudi ljubljanski etnografski muzej. Izdati ga bo pa, žal, mogoče šele, ko se zbirka namesti v dostojnem prostoru in razstavi še večina objektov, ki morajo radi pomanjkanja razstavnega prostora čakati v depojih. S. V.

Dr. Martin Malnerič: Tobolček. *Knjižni almanah Bele Krajine*. V Ljubljani 1925.

Za tisočletni spomin kronanja kralja Tomislava je avtor nabral »iz knjig in novin« »jagod za belokranjsko bibliografijo«. Na 43 straneh podaja avtor narodoznansko, zemlje- in krajepisno, starožitnostno, zgodovinsko, versko-cerkveno, jezikoslovno, slovstveno, prosvetno, narodnogospodarsko, politično in umetnostno bibliografijo Bele Krajine.

Prvo poglavje knjižice obravnava etnografsko literaturo o Beli Krajini (Splošni opisi, Rokopisi, Potopisi, Letna in godovanja, Plesi, Kolo, Narodna in cerkvena svečanost, Zenitev, Smrt in pogreb, Narodni kruhi, Pastirske igre, Otroške igre, Selo in dom, Tkalstvo, Narodna nošnja, Risbe in slike belokranjske narodne nošnje, Vezenine, Zbirke vezenin, Zbirke narodnega blaga, Legende, Pripovedke in pravljice, Pesmi, Zagonetke, Pregovori in reki, Vražje, Krajevna imena, Rodbinska imena). »Tobolček«, posvečen »izobraževalnim organizacijam, predavateljem, govornikom, kulturnim in političnim delavcem« bo koristil tudi etnografu, ki ima v njegovem prvem poglavju zbrano obširno literaturo o skoro vseh panogah etnologije o Beli Krajini. Opozarjam še na »Čas«, 1926, kjer je avtor podal še neke dodatke »Tobolčku«. To je prva bibliografska monografija o prošlosti in narodpisju Bele Krajine, ki

je napisana z veliko ljubeznijo do rodnega kraja. S. V.

H. Vuilič: Народност Пеонца. ("Глас" СХХI, str. 1—20). Belgrad 1926. Avtor razmotriva vprašanje, kateri jezikovni skupini naj bi bili pripadali Peonci, ki so se antike prebivali na jugu naše države. Vrlo aktualnega vprašanja avtor ni rešil, zaključuje namreč, da smo od rešitve vprašanja koncem njegove razprave, baš tako daleč, kakor smo bili doslej. Fakt je, da začne avtor z apriornim predsodkom, namreč da »slična ili čak i istovetna geografska i topografska imena u dve oblasti ni najmanje ne mogu govoriti, u opšte, u načelu, za istovetnost stanovništva u tim krajevima. Zakaž pa »ni najmanje«? Mogoče pa da! Treba stvar le raziskati. Potem navaja veliko število primerkov podobnosti imen v raznih jezikih tako, da je o Peoncih, za katere gre v članku, prva beseda šele na koncu pete strani, kjer stoji i stavek: »Naravno, kad je reč o poreklu tih imena, trebalo bi proučiti sva peonska imena, a ne samo neka. Jer, ako bismo uzeli na oko samo neka od njih i našli da su ona slična, recimo s ilirskim, to još ne bi značilo, da su sva...« Vendar pa avtor avtoritativno »predpostavlja, da večina peonskih imena nema sličnosti s ilirskim«! Odkod pa on pozna večino, če pravi, da jih poznamo komaj nekaj?

Avtor potem kritizira neke pisce o Peoncih, Belocha in Barića, ne pozna pa novejšje literature, posebno jezikoslovne: F. Hommela, K. Paulija, A. Ficka, P. Kretschmerja, K. Oštirja in mnogih drugih mož, ki so pisali epohalna dela o Alarodih, o Pelazgih, o Hetitih? Nekateri od teh so se dotaknili tudi Peoncev in njihovih imen ter njihove narodnosti. Vendar je av-

torjeva zasluga, da je z novo kritično lučjo posvetil v problem in dal novo pobudo za studij na polju alarodistike in v tem oziru je razprava dobrodošla.

S. V.

M. D. Laptchévitch: *Costumes Nationaux Yougoslaves. Tirage a part de la Yougoslavie*, Belgrade 1925, 8°, str. 88.

Ponatisk iz propagandne brošure, ki hoče inozemstvu »donner une vue d'ensemble sur notre pays de le faire connaitre sous quelques uns de ses aspects«. Etnograf iz tega delca ne bo črpal veliko novega znanja, čeprav avtorica kaže tuptatam znanje in ljubezen za stvar; slovenski etnograf bo pa živahno protestiral proti dejstvu, da avtorica pod tako mnogoobetajočim naslovom obravnava vse slovenske ljudske noše od pamtiveka do danes le v 20 vrsticah! V tistih 20 vrsticah gre za nekak meglen popis slovenskega ženskega pokrivala in sklepanca, ki ga avtorica izvaja iz — poljske velikaške noše XIII. in XIV. stoletja! Je li mar to vse, kar bi se dalo tudi v mejah te majhne izdajice povedati o slovenskih narodnih nošah? S tem nam pred inozemstvom gotovo ni storila usluge. Med mnogoštevilnimi slikami srbskih in nekaj hrvatskih noš najdemo cele tri iz Slovenije. Ne, takole se naše noše, spričo našega etnografskega položaja v Evropi izredno zanimive, vendar ne morejo »na brzu ruku« absolvirati! Avtorica spisa je vsekakor imela dovolj možnosti, da se o predmetu pouči, če pa ni znala ni za Sičevo brošuro »O slovenskih narodnih nošah« niti za vse ostale spise, naj bi se bila pa vsaj obrnila za podatke na etnografski muzej v Ljubljani, za katerega je vedela gotovo!

S. V.

Andreas Alföldi, *Der Untergang der Römerherrschaft in Pannonien.* (Ungarische Biblio-

thek für das Ungarische Institut an der Universität Berlin, herausgegeben von R. Gragger, Bd. I (1924), Bd. II (1926).

Prvi del ne bo zanimal etnologa, ker je zgolj arheološke in zgodovinske prirode. Obravnavajoč konec kovanja denarja v Panoniji, dalje časovno do ločitve delitve Ilirika in panonske podatke seznama rimskih državnih uradnikov in vojakov (notitia dignitatum). V drugem delu je govora o takozvani »Keszthely kulturi« in njenem narodnem nositelju iz zgodnjega srednjega veka pred prihodom Madjarov v Panonijo. Posebne oznake te kulture so: konjska oprava, ki je imela zadržge in metalne obloge, vlite iz bron na in pozlačene. Metalni deli na jermenskih garniturah so bili okrašeni s predstavo zmajev, živalskih borb in vitic. Podčrtati je treba, da nosilci te kulture niso poznali fibule in da se v dotičnih nekropolah vedno nahajajo konjeniški grobovi, četudi so maloštevilni. Ustvaritelji in nosilci Keszthely kulture niso bili ni Germani, ne Bizantinci, ne Sarmati, ne Jazigi, ne Alani iz III. in IV. stoletja po Kr., ne Huni, kakor se je mislilo, ampak Avari. Dmovina avarskega oblikoslovnega sistema in okusa je v centralni Aziji. Skitski živalski stil se je udomačil pri turških narodih. Krožna ornamentalna vijače je nastala v Aziji. Avtor trdi, da stoje ostanki avarske civilizacije iz Ogrskega v direktni zvezi s spomeniki v porečju Jeniseja. Nadaljevanje je posvečeno opisu naselbine in nekropole v Feneku ob Blatnem jezeru na zapadnem Ogrskem, ki je bila provincijalno-rimskega značaja in je trajala v V. in VI. stoletju po Kr. Dve uri od Feneka se nahajajo avarska pokopališča v Keszthely (Dabogó, Asópahok, Keszthely-Sörházkert, D.ás), ki se po značaju izkopanih predmetov bistveno razlikujejo od onih v Feneku.

Antropološki tip barbarske keszhelys kulture je v glavnem krivonogi jezdec, katerega lobanja predstavlja »mešan tip kavkaške in mongolske rase«, medtem ko so bili v Feneku pokopani ljudje visoke rasti in evropskega izgleda. Alföldi poudarja razliko fizične nega habitusa med Avari in poromajenimi Kelti. No v obeh nekropolah so se nahajali izvestni značilni predmeti, kar znači da je rimska naselbina v Feneku (Mogentiana) živela do 568 po Kr. in morda še dalje v avarskem suženjstvu. Na kraju so pregledno očrtani najvažnejši zgodovinski dogodki v Panoniji pred prihodom Avarov.

N. Z.

Jan Czekanowski, Wstęp do historii Słowian. Perspektywy antropologiczne, etnograficzne, prehistoryczne i językoznawcze. (Lwowska biblioteka slawistyczna, tom III. Z drukiem Jakubowskiego i Sp.). Lwow 1927.

Znani potovalec po Afriki in znameniti poljski antropolog, Jan Czekanowski je napisal obširno delo, ki naj uvede slaviste v zgodovino Slovanov. Po svoji metodi se delo mnogo razlikuje od drugih enakih del, ker ima širšo osnovo in ker se opira zlasti na fizično antropologijo. O tej, ravno prišli nam knjigi bomo pri drugi prilici pisali obširneje.

N. Z.

M. C. Burkitt, Our early ancestors. An introductory study of mesolithic, neolithic and Copper age cultures in Europe and adjacent regions. (At the University Press). Cambridge 1926.

Profesor na univerzi v Cambridge, M. C. Burkitt, ki je pred dvema leti obiskal tudi Ljubljano in proučil v Narodnem muzeju neolitske starine z

našega barja, obdeluje v knjigi pod gornjim naslovom mezolitsko, neolitsko in bakreno dobo v Evropi. Da bi dal tem prazgodovinskim epoham časovni okvir, očrtal je v glavnih potezah tudi poslednjo fazo stare kamene dobe, ki se je končala neposredno pred mezolitom, in dobo brona, ki je neposredno sledila epohi bakra.

N. Z.

NOVE KNJIGE:

Anthropologie. Časopis věnovaný fyzické antropologii, nauce o plemeních, demografii, eugenice a tělesné výchově se zvláštním žřetelem k Slovanům. Redaktor prof. Dr. J. Matiegka. IV, 3. Praga 1927. Vsebina: J. Matiegka, Příspěvky ke kraniologii Židů, I. lebky ze staropražského hřbitova — V; K. Stolychwo, Sur la méthode de la diagnose différentielle et sur son application dans l'anthropologie; Rozhledy: I. M. Křiženi a splývání plemen lidských; Aleš Hrdlička, Staroameričané.

Albin Stocký, Pravěk země české, díl I, věk kamenný. S 80 obrazů v textu, CXXII tabulemi u 6 mapami. Naklada Národního Musea. Praga 1926.

Alfredo Castellanos, La familia primitiva. (Universidad Nacional del Litoral). Rosario 1923.

Pravěk. List pro praehistorickou archaeologii a antropologii. Organ »Moravského archaeologického klubu«, Redaktor a vydavatel: I. L. Červinka. Brno 1926.

Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien, Bd. LVII, 3. und 4. Heft: Bericht über die VI. gemeinsame Tagung der Deutschen Anthropologischen Gesellschaft und der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, Salzburg vom 9. bis 12. Sept. 1926. Wien 1927.

Kazimierz Stolyhwo, Über die Differentialdiagnose und ihre Anwendung in der Anthropologie. (Tagungsbericht der 48. Versammlung 1926 — Salzburg zugleich der VI. gemeinsamen Tagung der Deutschen Anthropologischen Gesellschaft und der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, Salzburg, 9. bis 12. Sept. 1926, str. 60—62.)

Avtor priznava biometrični metodi, kot izrazu objektivnega kriterija v antropologiji, upotrebljivost in važnost pod pogojem, če se pravilno navede, ali sviri pred njo, če se je poslužuje neizkušen raziskovalec. Tako smatra K. Stolyhwo diferencialno-dijagnostično metodo v delih poljskega antropologa, J. Czekanowskega, za zgrešeno, ker izraža pri izračunavanju »srednjih diferenc n. pr. telesno višino«, dolžino ekstremitet, dolžino in širino noge v centimetrih, druge antropometrične dimenzije kakor dolžino in

širino glave, višino in širino nosa pa v milimetrih. Zato je pri čitanju dela potrebna desetkratna redukcija. Za vzgled je avtor navel primere iz antropologije in ekonomije.

Księga Pamiątkowa, XII. Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich u roku 1925. Tom I, II. W Warszawie u roku 1925.

Известия на Народния Етнографски музей въ София, година IV — книжка III, IV. (Фонд Г. С. Раковски). София 1924.

Боривој М. Дробњаковић, Смедеревско Подунавље и Јасеница. Са 15 скица и 1 картом у тексту и са 22 фотографије и 1 картом порекла становништва у прилогу. Издање Српске Кр. Академије: „Насела и порекло становништва“ књ. 19. Beograd 1925.

Распис и лекциѣ за лѣтния семестъръ на 1926/27. учебна година. Софија 1927.

INSTITUT INTERNATIONAL D' ANTHROPOLOGIE.

Siège Social: École d' Anthropologie, 15, Rue de l' École de Médecine, Paris (VI.)

Secrétariat général

Téléphone: Fleurus 1557

Assemblée Générale Statutaire

Amsterdam, 1927.

Paris, le 15. décembre 1926.

Monsieur,

Le Conseil de direction de l'Institut International d' Anthropologie a décidé d'accepter l'aimable invitation de son Office national néerlandais et de tenir à Amsterdam, au mois de septembre 1927, son assemblée générale statutaire triennale.

Nous serions heureux de vous voir participer aux travaux de cette session, qui se tiendra dans un pays particulièrement intéressant au point de vue anthropologique et ethnographique.

L'Office national néerlandais s'efforcera, par des moyens appropriés, de rendre le séjour en Hollande le moins coûteux possible; il vous enverra prochainement une invitation contenant le programme définitif de la session (avec les visites et excursions), la liste des communications déjà inscrites, et tous les renseignements pratiques.

Veillez agréer, Monsieur, l'expression de nos sentiments bien cordiaux.

Le Président,

Louis MARIN,

Ministre des Pensions.

Les Secrétaires généraux:

Dr. CAPITAN, Dr. PAPILLAUT, Comte BEGOUEN,

Errata corrige.

Na strani	99,	vrsta	17,	bi moralo stati	Ancyra	mesto	Ancyura.
"	"	114,	16,	"	"	101 mm	" 202 mm.
"	"	129,	25,	"	"	8·51 %	" 38·51 %.
"	"	129,	28,	"	"	105 mm	" 205 mm.
"	"	131,	26,	"	"	Kubanu	" Kubabu.
"	"	135	naj stoji	"	Scylacis periplus	po C. Müller-ju".	
"	"	138,	vrsta 20,	bi moralo stati	Charimates	mesto	charimates.
"	"	138,	28,	"	"	Tiviscus	" Tiviseos.
"	"	138,	28,	"	"	Σαπαῖοι	" Σαπατοί.
"	"	138,	29,	"	"	Μάργος	" Ηάργος.
"	"	138,	29,	"	"	Αράβεσκος	" 'Αράβεσκος.
"	"	147,	29,	"	"	1911	" 1912
"	"	154,	27,	"	"	vzhodnega	" zapadnega.
"	"	156,	izpade točka	19.	Les races . . .		
"	"	160,	vrsta 33,	bi moralo stati	Tomashek	mesto	Tomašek.

